

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 33 (497) 01-07 İlon Sentyabr sal. il 2022
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbāhəddīn Eləglu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Bakıda Uşaq və Yeniyetmələr üçün
Respublika Verəmə Xəstəlikləri Sanatoriyasının açılışında iştirak edib

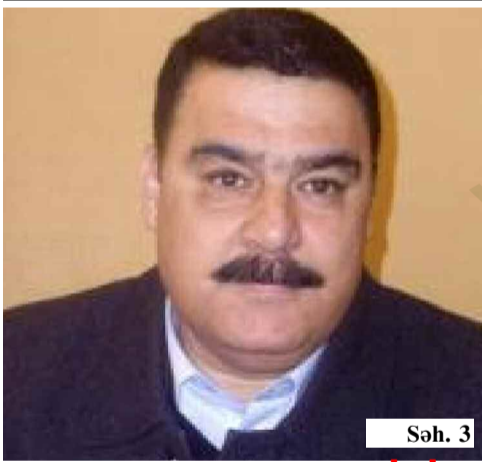
Səh. 4

TARİXDƏ İLK KÜRDLƏR VƏ
ONLARIN KRALLIQLARI

Səh. 12

Serok Barzanî: Pêşmerge parêzvanîyê li doza rewa
ya gelê Kurdistanê û doz û nîrxên miroviyan dike

Səh. 3

“AZƏRBAYCAN BİZİM
ÖZ VƏTƏNİMİZDİR”

Səh. 7

Hivîdarim, elaqetîya çand û hunerî, wê hemberî
Azerbaycanê û Kurdistanê bê damezirandinê

Səh. 12

Li Iraqê hikûmet heye
lê devlet tune ye

Səh. 7

Nêçîrvan Barzanî
pîrozbahî li Liz Trussê kir

Kurdên Azerbaycanê jî kete
bîra rewşenbîrên kurdên Avropa

Səh. 10

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ”
ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Səh. 5

Tarixi adları təhrif etmək olmaz!

Səh. 6

Ji serê pandemiyê ve daxwaza fêrbûna zimanê Kurdî zêde dib

Səh. 12

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê
kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Səh. 7

Федеральный суд Ирака отклонил
иск о роспуске парламента страны

Səh. 19

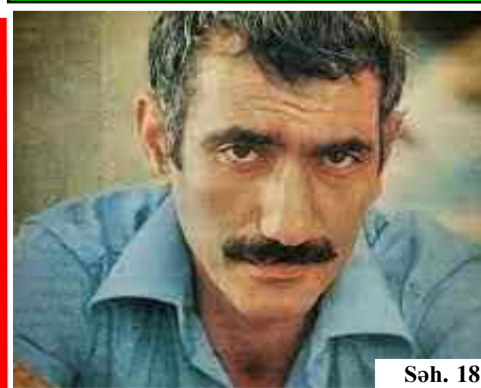
Səh. 8

Sînahî Hemik û Sînem

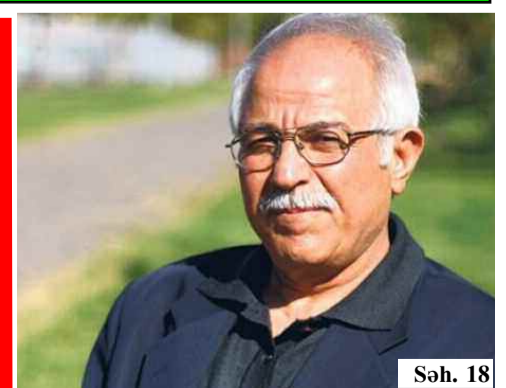
Səh. 11

Kırgızistan Kürdleri

Səh. 18

Efsaneya Kurda ku
tu carî nayê ji birkin

Səh. 18

Divê hemû kurd di dadgehên dewletên
kolonyalist de maf û nîrxên Kurd biparêzin

Prezident İlham Əliyev Bakıda Uşaq və Yeniyetmələr üçün Respublika Vərəm Xəstəlikləri Sanatoriyasının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakıda professor Gindes adına Uşaq və Yeniyetmələr üçün Respublika Vərəm Xəstəlikləri Sanatoriyasının əsaslı yenidənqurmadan sonra açılışında iştirak edib.

Sanatoriyanın yeni binası Prezident İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamlarına əsasən inşa olunub.

Səhiyyə naziri Teymur Musayev dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 1914-cü ildən fəaliyyət göstərən professor Gindes adına Uşaq və Yeniyetmələr üçün Respublika Vərəm Xəstəlikləri Sanatoriyası sağlamlığına qovuşmaq istəyən şəxslərin istifadəsi üçün hazır vəziyyətə gətirilib. Sanatoriya üçün 300 çarpayılıq beşmərtəbəli yeni bina inşa edilib. Sağlamlıq müəs-

sisində müasir avadanlıqla təchiz olunmuş laboratoriyalar, şüa-diaqnostika, poliklinika, fizioterapiya şöbələri fəaliyyət göstərəcək. Sanatoriya uşaqlar 6 yaşa qədər və 7-17 yaş qrupları üzrə qəbul edilir. Sanatoriya stasionar şəraitdə müalicə alan uşaqların

11 illik təhsili təşkil olunacaq və beləliklə, onların təhsillərində fasilələr yaranmayacaq.

Prezident İlham Əliyev sanatoriyanın fizioterapiya, rentgen otaqlarında, kliniki laboratoriyada, yeməxanada, akt zalında, kitabxanada, palatalarda, sinif otaqlarında

yaradılan şəraitlə tanış oldu.

Qeyd edək ki, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) məlumatına əsasən, vərəm ən çox ölmə səbəb olan yoluxucu xəstəlikdir. Buna baxmayaraq, vərəm sağalan xəstəlikdir. ÜST-nin ekspertlərinin fikrincə, onun aşkarlanması,

müalicəsi və sağlması üçün əhalinin məlumatlılığının artırılması, qlobal epidemiyanın ləğvi və profilaktika üsulları ilə əlaqədar səylər birləşdirilməlidir. Son illər vərəmin diaqnostika və müalicəsində səmərəliliyin artırılması statistikaya da müsbət təsirini göstərib, həm yoluxma, həm də ölüm hallarında azalma müşahidə edilməkdədir.

Azərbaycan vərəmlə mübarizə tədbirlərini ən yaxşı təşkil edilən ölkələrdən biridir. Ölkəmizdə də ictimai sağlamlığın əsas məsələlərindən olan vərəmlə mübarizədə dövlət proqramı və Milli Strategiya qəbul edilib, ixtisaslaşmış tibb müəssisələri tikilib, müasir yanaşma tətbiq olunub. Respublikamızda rəsmi qeydiyyatda düşən vərəm xəstələrinin müayinəsi və müalicəsi tam dövlət hesabına həyata keçirilir.

Prezident İlham Əliyev Bakının Suraxanı rayonunda yeni inşa edilmiş 87 sayılı məktəb kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakının Suraxanı rayonunda yeni inşa edilmiş 87 sayılı məktəb kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olub.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov Prezi-

dent İlham Əliyevə məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, 1928-ci ildə inşa edilən təhsil ocağında müxtəlif illərdə təmir-bərpa işləri görülsə də, sıxlıq səbəbindən məktəbin əsaslı şəkildə yenidən qurulması-

na ehtiyac yaranmışdı. Məktəbin 790 şagird yerlik binasında 54 sinif otağı var idi. Azərbaycan Prezidentinin "Bakı şəhərində və onun qəsəbələrində təhsil müəssisələrinin tikintisi, əsaslı təmiri və bərpası ilə bağlı tədbirlər haqqında" 2020-ci il 5 may, 2021-ci il 8

may, 2022-ci il 27 aprel tarixli sərəncamlarının icrası ilə əlaqədar məktəbin binası əsaslı təmir edilib və köhnə korpus sökülərək yerində yenisi tikilib.

Eyni vaxtda 2304 şagirdin təhsil ala biləcəyi məktəb bütün inventarla təchiz edilib. Yeni dərs ilində şagirdlərin istifadəsinə veriləcək müasir məktəb binası 82 sinif otağından ibarətdir.

Qeyd olundu ki, dördmərtəbəli korpusda sinif, əmək, hərbi, rəsm, həkim, musiqi və müəllimlər otaqları, laboratoriyalar, kitabxana, yeməxana, idman, aerobika və akt zalı var. Məktəb zəruri mebel və avadanlıqlarla, əyani vəsaitlərlə tam təchiz edilib.

Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri tədris avadanlığı ilə təchizi gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb.

Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almasına şərait yaradır.

Beləliklə, məktəblərin infrastrukturunun tamamilə yenilənməsi Azərbaycanda təhsilin inkişafına göstərilən diqqət və qayğının daha bir təzahürüdür.

Ölkəmizdə təhsilin inkişafında, onun maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsində Heydər Əliyev Fondunun da müstəsna xidmətləri var. Fondun "Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb", "Təhsilə dəstək", "Uşaq evləri və internet məktəblərinin inkişafı" proqramları və digər layihələri bu sahənin inkişafında mühüm rol oynayır. Həmin proqram və layihələrin uğurlu olmasını şərtləndirən əsas amillərdən biri də Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın bu məsələləri daim diqqətdə saxlamasıdır.

Prezident İlham Əliyev Bakının Nəsimi rayonunda yeni korpusu tikilən 35 sayılı tam orta məktəbdə yaradılan şəraitlə tanış olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakının Nəsimi rayonunda yeni korpusu tikilən 35 sayılı tam orta məktəbdə yaradılan şəraitlə tanış olub.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Eldar Əzizov məktəbdə yaradılan şərait barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, 1931-ci ildən fəaliyyət göstərən 35 nömrəli tam orta məktəb tamamilə yenidən qurulub, təhsil ocağının 1931-1935-ci illərdə inşa edilmiş köhnə korpusu sökülərək yenidən inşa olunub. Məktəbin 888 şagird yerlik yeni binasında 24 sinif, informatika, əmək, hərbi hazırlıq, xarici dil, musiqi, rəsm, tibb otaqları, fizika, kimya və biologiya laboratoriyaları, kitabxana, yeməxana və akt zalı yaradılıb. Dördmərtəbəli binanın ümumi sahəsi 5454 kvadratmetrdir.

Prezident İlham Əliyev məktəbin yeni binasının çağırışa qədər hərbi hazırlıq otağında, ekosinifdə, biologiya kabinetində, informatika və rəsm otaqlarında, yeməxanada, əmək otağında və fizika kabinetində yaradılan şəraitlə tanış oldu.

Qeyd edək ki, təhsil müəssisələrinin işinin, tədris proqramlarının müasir çağırışlara uyğunlaşdırılması, müasir əmək bazasına uyğun kadr potensialının formalaşdırılması dövlətimizin prioritetləri sırasındadır. Müasir məktəblərin tikilərək istifadəyə verilməsi, təhsil müəssisələrində bərpa və yenidənqurma işlərinin ardıcıl xarakter alması da bu prosesin tərkib hissəsidir. Bu strategiyaya Heydər Əliyev Fondu da 2005-ci ildən icra olunan "Yeniləşən Azərbaycana - yeni məktəb" proqramı ilə davamlı şəkildə dəstək verir.

Hər bir dövlətin tərəqqisi və gələcəyi onun təhsil səviyyəsi ilə birbaşa bağlıdır. Bu sahəyə qoyulan investisiya gələcəyə yatırılan sərmayə deməkdir.

Dövlətimiz bu baxımdan hazırda dünyada lider ölkələrdən biridir. Heç bir ölkədə qısa müddət ərzində bu sayda məktəb tikilməyib və yenidən qurulmayıb.

Çox mühüm amillərdən biri də odur ki, yeni yaradılan və əsaslı təmir olunan təhsil müəssisələri ən müasir tədris avadanlığı ilə təchiz edilir.

“AZƏRBAYCAN BİZİM ÖZ VƏTƏNİMİZDİR”

Cövdət Nəccar: “Babalarımız Azərbaycan həsrəti ilə Allahın rəhmətinə qovuşdular”

İraq Türkman Mədəniyyət Mərkəzinin nümayəndələri bir neçə gündür Bakıda səfərdədir. Nümayəndə heyətində Şimali İraq Kürd Muxtariyyətinin idman naziri Cövdət Nəccar da var. Fürsətdən istifadə edib türkman qardaşlarımızla görüşmək qərarına gəldik. Cövdət bəy görüşmək isteyimizi məmnuniyyətlə qəbul etdi və qəzetimizi ziyarət edəcəyini söylədi.

C.Nəccar vədələşdiyimiz vaxt “Diplomat” qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın müşayiəti ilə redaksiyamıza gəldi. Cövdət bəylə birgə Azərbaycana Türkman Mədəniyyət Mərkəzinin nümayəndələri Erfan Nəccar, Əbdülhəkim Baqqal, Əbdülhəmid Köpürlü də səfər edib. Qonaqların redaksiyamızla və əməkdaşlarımızla tanışlığından sonra Cövdət bəydən Azərbaycana səfərlərinin məqsədi barədə məlumat verməsini xahiş etdik.

- Sizləri gördüm, çox sevindim. Azərbaycana ilk səfərimdir. Biz Ərbildə olduğumuz zaman özümüzü türk və azərbaycanlı sayırıq. Böyüklərimiz Azərbaycanı görmək, sizlərlə qovuşmaq istəmişlər. Mən onların nümayəndəsi kimi görüşünüzə gəlmişəm. Burada gördüklərimi bir əmanət kimi Ərbildə, Mosulda, Kərkükdə olan böyüklərimə, abilərime, ağabəylərimə çatdıracam.

- Cövdət bəy, bizləri ən çox narahat edən məsələ Səddam dönməndən sonra İraqda türkmanların vəziyyətidir.

- Səddam zamanında türkmanların yaşamları demək olar ki, yox idi. O dövrdə İraqda yaşaya bilərdin, amma

“PKK-dan ən çox ziyan çəkən Bərzanidir”

türkman öz milli mənsubiyyətini danmalıydı. Milli haqlarını tələb edə bilməzdi. Səddamın vaxtında İraqda birinci millət ərəblər sayılırdı. Sonra kürdlər. Digər millətlər isə tanınmırdı. Biz uşaqlarımıza ərəb adı qoymalıydıq. Millətimizi ərəb yazdırmalıydıq. 1991-ci ildən sonra türkmanların yaşamaı ciddi şəkildə dəyişildi. Kərkükdə olmasa da Ərbildə, Süleymaniyyədə kürd qardaşlarımızın hökumət olduğu yerlərdə türkmanların yaşamaı yaxşılaşdı. İndi türkmanların səsi eşidilir. Siyasi partiyalarımız fəaliyyət göstərir. 1991-ci ildən sonra İrandan və İraqın başqa yerlərindən türkman ailələri Kərkükə, Mosula dönməyə başladı. 2003-cü ildən başlayaraq türkmanların vəziyyəti daha da yaxşılaşmağa doğru gedir. Bu tarixdən sonra türkmanlar İraqda bir millət olaraq rəsmən tanındı. Məktəblərimiz var. Bərzani hökumətində iki nazir və Məclisdə millət vəkllərimiz təmsil olunur. Türkmanlar sənaye sahələrinə, ticarətə nəzarət edir. İraqın qızıl ticarəti demək olar ki, türkmanların əlindədir. Təxminlərə görə, İraqda türkmanların sayını 3 milyona qədər göstərir. Amma biz hesab edirik ki, İraqda 1,5-2 milyon arası türkman yaşayır.

- Bir sıra mənbələr Mosul və Kərkükdə türkmanların sıxışdırıldığını və kürd ailələrinin ora köçürüldüyünü bildirir.

- Kərkükün və Mosulun mərkəzində türkmanlar yaşayırdı. Ətraf qəsəbə və kəndlərdə əsasən kürdlər olurdu. Səddam dönməndə türkmanlar və kürdlər oradan çıxarıldı. İndi həmin ailələr geri qayıdır. Bilirsiniz, türkman kişiləri bir arvad alır və adətən iki uşaqla kifayətlənir. Kürd qardaşlarımız isə 3-4 arvad alır və hər arvaddan 5-6 övladları olur. İndi o zaman köçən ailələr çoxalaraq geri qayıdıb. Türkmanların oradan çıxarılması, yaxud başqa ölkələrdən kürdlərin Mosula və Kərkükə yerləşməsi həqiqətə uyğun deyil.

- İraq Türkman Cəbhəsi ilə münasibətləriniz necədir?

- İraqda Türkman Cəbhəsini kimse inkar edə bilməz. Vaxtilə mən də Türkman Cəbhəsinin rəhbərlərindən olmuşam. Amma indi fikir ayrılığımız var. Onlar 1991-ci ildən bəri fikirlərini

dəyişmədi. Bir dəfə Londonda türkman müxalifəti bir araya gəldi. O zaman dedim ki, birləşib millətimizin çıxarları uğrunda birgə fəaliyyət göstərək. Əgər bu gün bizə kürd qardaşlarımız, amerikalılar, türk qardaşlarımız yardım edərsə, niyə imtina etməliyik? Siyasət millətin mənafeyinə xidmət etməlidir. İndi Mosul və Kərkükdə bir çoxları bizi kürdlərin quyuğu adlandırır. Amma nə biz kiminsə quyuğuyuq, nə də onlar. Siyasi cəhətdən fikir ayrılığı olsa da mən Türkman Cəbhəsinin rəhbərlərini özümün ağabəylərim sayıram.

- Türkiyə ilə münasibətləriniz nə səviyyədədir?

- Türkiyə əvvəllər bizimlə ünsiyyət qurmazdı. Son dönmələr vəziyyət dəyişib. Türklər türkmanların hamısı ilə əlaqə qurur. Biz də Türkiyənin güclənməsini və bizimlə dost olmasını arzulayıyıq. Şəxsən mən Türkiyənin Avropa Birliyinə üzv olmasını istəyirəm. Çünki qonşuluğumuzda Avropa dövləti olacaq. Bu da mənim dövlətim və millətim üçün xeyir gətirəcək.

- Siz həm də Şimali İraq Kürd Hökumətinin rəhbəri Məsud Bərzaninin yardımçısı və nazirsiniz. PKK isə əsasən Şimali İraqda yerləşir.

- Mən bura kürd dövlətinin nümayəndəsi kimi gəlmədim. Amma onu deyim ki, PKK-dan ən çox ziyan çəkən elə sayın Bərzanidir. İran ərazilərimizi bombalayır, Türkiyə uçaqları bomba atır. Günahsız insanlar ölür. Amma sayın Bərzani bu problemləri sakitliklə həll etməyə çalışır. Nə Ərbildə, nə başqa bölgələrdə bir nəfər də olsun PKK-çıya rast gəlmədim. Xəstəxanalarda onları müalicə etmərlər. Sizləri vətənime dəvət edirəm. Gəlib hər şeyi öz gözünüzle görün. PKK Qəndildə yerləşir. Ora Səddam dönməndə peşmərgələrin yeri olub. Səddam da oranı tuta bilmədi.

- Azərbaycan hökumətindən bir gözləntiniz varmı?

- Azərbaycan hökumətinin nümayəndələri ilə görüşmək istərdik. Ərbildə ABŞ, Yaponiya, İran, Türkiyə və başqa ölkələrin konsulluqları var. İstərdik ki, Azərbaycanın da orada konsulluğu olsun. Çünki Azərbaycan bizim öz vətənimizdir.

Əfqan MUXTARLI

“Diplomat” qəzetinin arxivindən

Niyazi Bayramov yüksək bal toplayan məzunlarla görüşüb

Gəncədə ali məktəblərə yüksək balla qəbul olan abituriyentlərlə görüş keçirilib. Məzunlarla görüşdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin

başçısı Niyazi Bayramov, millət vəkili Pərvin Kərimzadə, Gəncə-Daşkəsən Regional Təhsil İdarəsinin müdiri Anar Qədiməliyev və təhsil işçiləri iştirak ediblər.

Niyazi Bayramov çıxışında Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın təhsilə göstərdikləri xüsusi diqqət və qayğıdan bəhs edib. O bildirib ki, ölkəmizdə təhsilin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm işlər görülür, yeni məktəb binaları, əlavə tədris korpusları inşa edilir, mövcud məktəblərdə əsaslı təmir işləri aparılır. Bütün bunlar gənclərin yüksək səviyyədə təhsil almalarına və müstəqil ölkəmizin layiqli vətəndaşları olmalarına şərait yaradır. Şəhər rəhbəri gəncləri əldə etdikləri uğurlar münasibəti ilə təbrik edərək, onlara xoş arzularını çatdırıb, gələcək həyatlarında müvəffəqiyyətlər arzulayıb.

Anar Qədiməliyev çıxışında bildirib ki, 2021-2022-ci tədris ilində Gəncə şəhər ümumtəhsil məktəblərini 2816 nəfər məzun bitirib ki, bunlardan da 1249 nəfəri respublikanın ali məktəblərinə, 158 nəfəri xarici ölkələrin ali məktəblərinə qəbul olublar. Anar Qədiməliyev onu da qeyd edib ki, 49 nəfər məzun 600-dən, 12 nəfər isə 650-dən yuxarı bal toplayıb. Bununla yanaşı, Gəncə şəhər M.C. Paşayev adına 39 nömrəli tam orta məktəbin 11B sinfinin bütün məzunlarının ali məktəbə daxil olduğunu vurğulayıb.

Tədbirdə iştirak edən rəsmilər məzunları təbrik edərək, onlara bundan sonrakı nailiyyətlərində uğurlar diləyiblər.

Çıxış edən məzunlar onlara göstərilən etimadları doğruldacaqlarına söz verərək, ölkə rəhbərliyinə minnətdarlıqlarını ifadə ediblər.

Daha sonra məzunlara hədiyyələr təqdim olunub. Bununla yanaşı, Niyazi Bayramov Gəncə şəhər M.C. Paşayev adına 39 nömrəli tam orta məktəbin ingilis dili müəllimi, 11B sinfinin rəhbəri Jalə Məmmədovanı Gəncə şəhərinin təhsil sahəsindəki səmərəli fəaliyyətinə görə “Təşəkkürnamə” ilə təltif edib. Sonda xatirə şəkli çəkdirilib.

Samux rayonunda “Azərbaycanın enerji diplomatiyası” mövzusunda dəyirmi masa keçirildi

Samux rayonunda “Azərbaycanın enerji diplomatiyası” mövzusunda dəyirmi masa keçirildi. YAP Samux rayon təşkilatında “Azərbaycanın enerji diplomatiyası” mövzusunda dəyirmi masa keçirildi. Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP Samux rayon təşkilatının sədri Gündüz Bayramov qeyd etdi ki, bu gün Azərbaycan regionun yeganə ölkəsidir ki, düşünülmüş daxili və xarici siyasəti ilə həm inkişaf edir, iqtisadi sistemini təkmilləşdirir, həm də regional təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində ardıcıl və sistemli addımlar atır. Hazırda Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi enerji layihələri, regional inteqrasiyaya xidmət edən əməkdaşlıq formatları Cənubi Qafqazda sabitliyin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. G.Bayramov vurğuladı ki, Prezident İlham Əliyevin İtaliya Respublikasının Prezidenti Sercio Mattarellanın dəvəti ilə avqustun 31-də Romaya səfəri 7-ci işgüzar səfər idi. Əlbəttə, bu mürəkkəb dönmədə müzakirələrin əsas mövzusu enerji siyasətidir. Azər-

baycan dövləti Avropanın enerji təhlükəsizliyində getdikcə artan rola sahibdir. O cümlədən İtaliya üçün də bu planda Bakı ilə strateji tərəfdaşlığın əhəmiyyəti xüsusilə vurğulanmalıdır.

Sonra tədbirdə Samux rayon Statistika idarəsinin rəis müavini Allahverdi Məmmədov çıxış edərək İtaliya ilə Azərbaycan arasındakı qarşılıqlı ticarət əlaqələrinin geniş dövriyyəsi üçün, İstitut qəsəbə

tam orta məktəbin gənc müəllimi Dilərə Əsgərova İtaliya ilə Azərbaycan arasındakı təhsil əlaqələrindən geniş məlumat verdilər. Sərkər ərazi partiya təşkilatının sədri Şəmistan Yusifov və AzMSS ərazi partiya təşkilatının sədri Namiq Cəfərov isə belə xarici görüşlərin əhəmiyyəti dair xeyli faktları tədbir iştirakçılarının diqqətinə çatdırdılar. Nəticələr vurğuladılar ki, Azərbaycanın nəhəng enerji layihələrində iştirakı ölkəmizin enerji ehtiyatlarını artırmaqla yanaşı, digər tərəfdən Azərbaycanın dünya dövlətləri ilə əməkdaşlığına da çox müsbət təsir edir.

Ümumilikdə Prezident İlham Əliyevin İtaliyaya iki ölkə arasında diplomatik əlaqələrin qurulmasının 30 illiyinə təsadüf edən səfəri olduqca uğurlu və məhsuldar keçdi.

Tədbirdə Azərbaycan Prezidentinin İtaliyaya səfərinin əhəmiyyəti təhlil olunub və səfərin iki ölkə arasında çoxözlü strateji tərəfdaşlığın daha da gücləndirilməsinə xidmət edəcəyi vurğulandı.

TARİXDƏ İLK KÜRDLƏR VƏ ONLARIN KRALLIQLARI

Kürd dövlətləri və krallıqları haqqında araşdırmalar : Tarixdə ilk kürdlər və ilk kürd krallıqları...

Fli Cahit Kırac

Bir zamanlar biz Kürdlər, Böyük Med İmperatorluğuna sahib olarkən əməyimizin, zənginliyimizin və ölkəmizin sahibiydik. O zamanlar özümüz üçün mübarizə aparır, savaşırdıq. Amma bu gün bəzi kürdlər, ölkəmiz Kürdüsdanı talayanların əmrinə boyun əyirlər. Neden...? Görəsən onlar, heçmi atalarımızın qüdrətli tarixindən utanmırlar.? Bütün dünya tarixçilərinin yazdığına görə, tarixdən əvvəlki dövrlərdən yeni Miladdan öncə, başlayıb bugünkü şəxsiyyətləri bildiren "Kurdi" və "Guti" qəbilələrinin (əşirətlərinin) inkişafı və böyüməsiylə kürd milləti yaranmışdır. Kürdlər Miladdan 2 min il öncə Kiçik Asyanın şərqində dövlət quraraq nüfuzlarının şərqdə Hindisandan sərhəddinə, cənubda Bəsrə Körfezinə və Umman Dənizinə qədər gedərək, uzanmış olduğunu tarixdən öyrənirik. Şərq və qərb alimlərinin tarixi mənbələrinə görə; Miladdan 10 min il öncə olan əsaslı bir köç əsnasında İskandinavıyadan cənuba və cənubdan şərqə dağılmışlar. Kürdlər Hind-Avropalı (ari) irqinin bir parçasıdır. Kürdlər savaş və bənzəri səbəblərdən dolayı köçərək Qafqazı keçib Ararat Dağına, Rusiyanın Elburus (el bu rus-el rus oldu) dağlarına gəlib, geniş bir bölgəyə yerləşmişlər. "Kurti" və "Guti" adları iki böyük qəbilə (əşirət) durumunda olan bu Kürdlərdən Gutilər, Şərqdən Xəzər Dənizinə doğru gedərək Hindistanın qərb sərhəddinə, Cənubdan Bəsrə Körfezinə və Umman Dənizinə qədər yayılmışlar. Unutmamaq lazımdır ki, Qara Dənizin şərqindəki iki böyük şəhərlərindən sonra, üçüncü şəhərin bir qismini əhatə edən Kürd qəbilələrinin (əşirətlərinin) idarəçiliyi varidi. Miladdan öncə 302-ci ildə Rum hökumdarı Mithridates Pontos Kırallığını qurdu. Qısa bir vaxtda güclənən Pontos Kırallığı Şərqi Qaradənizdəki Kürd hökumdarlığına qarşı böyük savaşlar verərək torpaqlarını işgal etdilər. Ancaq Monğol və Səlcuqlardan sonra yaranan Barbar Osmanlının Vampiri, Fatih Sultan Mehmet Xan 1461-də Rum Pontos Kırallığını sona çatdıraraq, digər işgal etdiyi əraziləri öz torpaqlarına qatdı. Kürdlərin ölkəsinin xəritəsi 4 dənizə yetişdiyini tüm açıqlığıyla tarix bizə bildirir. Miladdan 4 min il öncə Kürdlər, bu böyük əraziyə yerləşmişdilər. Böyük İsgəndərin Asya fəthi sıralarında bu geniş ölkənin sahibiydilər. O tarixlərdə bu geniş ölkənin, danışılan əsas dili Kürdçə, sahib olan dini də Zərdüş (indiki Yezidilərin itaət etdiyi inanc) diniydi. Tarixin yazılı məlumatı-

na əsasən, ilk Kürd padışahının adı Tosa, digər adıyla Diyakos imiş. Diyakos, Miladdan 1808 il öncə Bəhl şəhərində və ətrafında qurmuş olduğu hökumətə padışahlıq etmişdi. Miladdan öncə IX yüz ilində Keykubad,

hökumət Hititlərlə və Misir Firavunları ilə yüzillərcə kərə qəhrəmancasına savaşırdılar. Bir çox savaştan sonra da Firavunlarla barışdılar. Bu barışdan sonra Miladdan 1405 il öncə Misir Firavonu, Totmsmi-

sonra Ermənilər buralara gəlmişlər. Elmi araşdırmalara görə Mərduh Tarixinin verdiyi bir çox bilgilərdən anlaşılır ki, Kürdlər Kiçik Asyada dövlət quran ilk və ən qədim millətlərdəndir. Tarixdə MED adıyla bilinən millətin eyni və eyni Kürd milləti olduğunu ispatlayan tarixi elmi sənədlərdən bir neçəsini burda açıqlayaq. Asur kitabələrində (yazılarında) adı görülən, Guti və Kürdlərin Asurilərlə savaşan Med-Kürd qəbilələri olduğunu, dəqiq bir tarix olaraq bizə bildirməkdədir. Erməni tarixçiləri Kürtik, Kürdiyan, Mar, Med və Kürd terimlərini eyni anlamda istifadə etmişlər. VIII əsr tarixçilərindən Vartan, yazılarında Med ismi yerinə Kürd adını işlətməmişdir. Tarixçilərdən Hartom, 1316-cı il miladi tarixində yazdığı tarix kitabında açıq bir şəkildə "Med'in öz qohumlarına Kürd deyiblər" demiş. Məşhur tarixçi Strabon öz əsərlərində Kürdlərə "Guti" deməkdədir. Və "bütün tarix boyunca Medləri Kürdlərdən ayrı göstərəcək bir mənbəyə rast gəlməyəcəksiniz" deyirdi. İranlı Dr. İqbal yazdığı "Eski İran Tarixi" adlı əsərində "Medlər Kürd əşirətləri idilər, vətənləri Suriyanın Şimalından Xəzər Dənizinə qədər uzanırdı" deyir. İran tarixçisi Muşirüddövlə yazdığı "İran Bostan"-ı tarixi kitabında o, göstərir ki, bir çox tədqiqatçı və şərqşünasların araşdırmalarında, "Med millətinin dili, bugünkü Kürdlərin danışdıqları dildir." deyilmişdir. Türkiyə dövləti 1965-ci ildə Fransız dilində çap etdirdiyi "Türkiyədə Turizm" adında kitabda bunları deyir: "Diyarbakirin nə zaman və kimlər tərəfindən qurulduğu bilinməməkdədir. Bu qədim şəhər, mədəniyyət və kultürün ən eski mərkəzlərindəndir. Qədimdən Diyarbakirin adı Aməd idi. Bu əraziyə mədəniyyət sahibi olaraq ilk yerləşən xalq Hurilərdir. Hurilər Miladdan öncə 4000-ci ilindən 2000-ci ilinə qədər bir çox tarixi abidələr quraraq hökumdarlığını sürdürmüşlər." Hurilər, Subarilərlə eyni irqdəndir. 2000 il öncə Hurilərin iktidarı zəifləməyə başladığında iki hissəyə ayrıldılar. Bu parçalardan biri Mitaniyədi. Mitaniyə inkişaf edərək genişləyib Miladdan öncə 1750-ci ilindən 1350-ci ilinə qədər davam edən böyük bir İmperatorluq qurmuşlar. - Həzrəti Mərduhın Tehrandə yayımladığı "Tarih-i Mərduh"un 22, 26,66-cı səhifələrində bu haqqda belə məlumat verilməkdədir: "Kəşf edilən əsərlər bizə göstərir ki, Lolo, Guti, Kasi və Huri adındakı millətlər Zagros Dağı Kürdlərindəndirlər. Bu Kürdlər, Şumer, Elam və Akad hökumətləriylə eyni

dövrələrdə yaşamışlar. Və bu hökumətlərlə bir çox müharibələr etmişlər.

Bu tarixdə yeni Miladdan 4000 il öncə bu yerlərdə nə Kildani və nə də Asuri hökumətlərindən bir nişanə vardı." Kürd yazarlarından merhum Əmin Zəki Bəy, "Tarix-i Kurd u Kürdistan" adlı əsərində belə izah edirdi: "Qərbdə İskəndərun körfəzinin tam Şimalından başlayaraq, şimali-şərq yönündə Maraş, Elbistan, Axcadağ, Həkimxan və Xaruka qədər çıxdıqdan sonra Anadolunun ortasında yerləşən Sivas şəhərinin yaxınlığında Şərqə doğru Bayburt və Ərzurum şəhərləri üzərindən doğru bir cizgi halında Qafqazların Şimalında, Kars şəhərinə qədər uzanırdı. Və buradan cənubi-şərq yönündə bir sürə Qafqaz sərhəddi boyunca davam etdikdən sonra İran toprakları içində Urmiyə gölünün qərbinə və şimalına əhatə edərək İran daxilində yenə cənubi-şərq yönündə Həmədan-Ekbənyan və Bəxtiyarilər bölgəsini içinə alaraq Fars körfəzinin şimali-şərqdən bu körfəzə enir. İskəndərunun cənubi-şərqindən başlayan bir cizgidə Suriyanın Hələb yaxınlığındakı Kürd dağı bölgəsini içinə alan, sonra güney yönündən İraqın Kərkük - Musul şəhərinə qədər bəzi dolayılar xaricində yenə bir doğru cizgi halında davam etdikdən sonra Musuldan etibarən cənubi-şərqə doğru Tikrit və Şəhribanidən keçərək və Xuzistan bölgəsini qərbdə buraxaraq Bəndərdilindən keçərək yenə Fars körfəzinə enir. Bu cizgi də Kürdüsdanın cənubi-qərbi sərhədlərini cızır." deyir. Bəzi yazarlar və tarixi mənbələrə görə, Orta-Anadolunun ƏNQƏRƏ şəhərində Kürdlər yeni "Kurdi ve Guti" əşirətləri yaşamışlar. Bu ərazilər də kürd hökumətlərinin sərhədləri içərisindəymiş. O zamanın Kürdləri bu şəhərdə qara üzüm bağlarını əkməmişlər. Ənqərə şəhərinin adı o zaman ki Kürdçədə qara üzüm mənasını verirmiş. Bu gün bu şəhər Türkiyənin paytaxtıdır. Mən bu yazımda, Kadri Cəmil Paşanın yazdığı "DOZA KURDİSTAN" adlı əsərindən faydalandım. Hər Kürd fədakarı kimi Kadri Cemal Paşa da Kürdüstan üçün mücadilə vermişdi. Onu və mübariz yoldaşlarını hörmətlə anıram. Kürdüsdan tarixi ilə bağlı, bir çox parti, qurum və şəxsiyyətlərlə görüşmələr və araşdırmalar davam etməkdədir. Və bu çalışmalardan sonra tarixlə bağlı yazıların davamı veriləcəkdir.

Davami novbəti sayımızda Kürd dilindən tərcümə edən Tahir Süleyman

bütün Kürdləri birləşdirib bir araya gətirərək, böyük bir Med İmperatorluğu qurmuşdu. Təkrar Miladdan 612 il öncə Keykubadın nəvəsi olan Kaykassar digər adıyla Hohistər, Asur hökumətini yıxaraq Asurların paytaxtı olan Ninovanı öz idarəçiliyinə almışdı. Bütün Gutilər :- Subari, Huri, Lolo, və Kasi adlarıyla dörd qəbiləyə (əşirətə) ayrılmışlar. Subari qəbiləsi (əşirəti) Ararat, Toros, Anti Torosda və Ağ dəniz sahilində yerləşən İsgəndərun şəhərindən sonra, sahil boyunca Fənikə şəhərinin sonuna qədər varlıqlarını sürdürmüşlər. Bu varlıq, Qərbi Kürdüsdanda (Kürdüsdanın Kiçik Cənubunda: - "Quzey Suriya") Mitani, Nayri, Halti və Muşki isimləriylə müxtəlif hökumətlər qurmuşlar. Toroslarda qurulan Muşki hökuməti varlığını yüz ildən artıq sürdürmüşdü. Ancaq yunanlılar böyük ordularla bu dövləti yıxıb, özlərinə tabe etdilər. Tarixdən tanıdığımız "Memə Alan"- dastanının qəhrəmanının gerçək kökeni Alanya şəhərindən imiş. Ehmədə Xani özünün görkəmli "Məm və Zin" məhəbbət poeməsindəki Məmin şəhərini tərif etmişdi. Bu tərif İskəndərünə deyil, Alanyaya bənzəyir. Çox uzun tarixi olan Alanya şəhəri Kürd Əmirliklərinin (Mirliklərinin) bir şəhəridir. Məm bu şəhərdəki bir Əmirin oğludur. Alanya və Ağdəniz Yunanlıların əlinə keçdiyi zaman, Əmirlikləri və (Mirliklər) əşirətləriylə bərabər İsgəndərünə qədər geri çəkilib və orada yaşayırdılar. İndiki adıyla Samandağı da, Mitani, Nayri və Muşki dövlətlərinin paytaxtları kimi böyük şəhərlərdən idi. Bu şəhərlərdə yaşayan insanların sayı 9 milyondan artıq idi. Mitaniyə miladdan XVI əsr öncə güclü bir hökumət qurdular. Bu

tanın Padışahı Sovartanın torunu və Vartamanın kızı ilə evləndi. Və bu evlilikdən doğan üç uşaq, Amamotis, Firavunda, Dilehepa adındakı Kürd şahzadəsi ilə evlənməmişdi. Həyatının sonuna doğru da ikinci dəfə yenə Kürd şahzadələrindən Totohepa ilə evlənməmişdi. Totohepa, tarixdə Nəfərtiti adıyla böyük ad qazanmışdı. Hurilər, Dicle və Fırat dərəyaçaylarının guzeyində Aməd / Diyarbakir şəhəri civarında Miladdan 2 min il öncə kiçik olan şahzadəliklər əmirliklər (mirlilər) qurdular. Onlar 2 min il boyunca hökumətləri hüquqi və mədəni yöndən güclü bir şəkildə davam etdi. Lolo və Kasilər, Araratdan Zagros Dağlarına keçərək Dicle hövzəsi boyunca güneyə endilər. Buralarda Miladdan 2 min il öncə Ullam, Şomir və Akad isimlərində üç böyük dövlət vardı. Lolalar və Kasilər: - Ullam, Şomar, Akad - isimlərindəki 3 böyük dövləti bir neçə yüz il içində işğal etdilər.

- Hər zaman belə olmuş qəhrəman Kürdlər səbirli və əzimidirlər. Müstəqillikləri üçün barışçıl bir çarə qalmamışsa, qəhrəmanca düşmənlərini tarixdən silirlər. Kürdüstanın indiki düşmənləri Kürdlərin asılılığını bir az düşünsünlər... - Lolo və Kasilər, Ullam, Şomar və Akad dövlətlərinin hökumət mərkəzləri olan Soz, Lakas və Babil şəhərlərini ələ keçirdilər. Bu gelişmələrdən sonra KURDİVAN adıyla qurdukları dövlət 700 il Babilə höküm sürdü. Bu dövrlərdə Ermənilər, Yunanistanın Təsəlyə qitəsində yerləşmişdilər. Miladdan 600 il öncə Kiçik Asyaya gəlmişdilər. Yeni Kürdlərin Zagros Ararat Dağlarıyla Ağ dəniz arasındakı bölgələrə yerləşib, böyük dövlətlər qurmasından 35 yüz il

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Əvvəli ötən sayımızda

KÜRD TARİXŞÜNASLIĞINDA «ŞƏRƏFNAMƏ» NİN ROLU

Kürdlərin ən qədim Asiya xalqlarından olması haqqında ilk məlumatı, Asuriya salnamələrindən və kitablarından (69, 49) başqa, eramızdan əvvəl IV əsrdə yaşamış böyük yunan tarixçisi Ksenofonun əsərində görmək mümkündür. O, özünün «Anabazis» əsərində kürdlərin yaşadığı ərazi və onların qoçaqlıqları haqqında məlumat verir.

Eramızdan əvvəl kürdlər haqqında daha ətraflı məlumat verən məşhur yunan tarixçisi və coğrafiyaşünası Strabon olmuşdur (69, 109). Sonralar isə Azərbaycan, İran, ərəb və türk mənbələrində kürd və Kürdüstan tarixinə aid az-çox məlumatlar verilir. Lakin bunların heç biri kürd tarixi üçün «Şərəfnamə» qədər əhəmiyyətli olmamışdır. Çünki onun müəllifi Kürdüstanı bir çox tarixçilərdən daha yaxşı tanıyırdı.

Bidlisi hələ vətəndən uzaqlarda olduğu zaman öz vətəni haqqında düşünür, onun hər bir hadisələrini diqqətlə izləyərək, ayrıca bir kürd tarixi üçün imkan axtarırdı. Məhz bu cəhətdən də bir çox tarixçilər haqlı olaraq onu kürd tarixçisi, əsərini isə yeganə kürd tarixi-deyə qeyd edirlər. Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri ayrıca yazılan elə bir kürd tarixidir ki, o XVI əsrdən sonra kürd tarixşünaslığında elmi əhəmiyyət kəsb edərək, böyük rol oynamışdır. V.Velyaminov-Zernov həmin əsərin kürd tarixşünaslığındakı rolunu qeyd edərək yazır: «Kürdüstan tarixini ardıcılıqla verən və elmi əhəmiyyətə malik olan bu əsər 300 ilə (1596-1860) yaxındır ki, mövcuddur. O vaxtdan bəri Şərqedə elə bir əsər yazılmamışdır ki, onunla müqayisə edilə bilsin» (76, 11).

Görkəmli rus aliminin yüz il bundan əvvəl irəli sürdüyü bu müddəə hələ də öz elmi əhəmiyyətini itirməmişdir, çünki sonrakı tədqiqatlar kürd tarixi üçün «Şərəfnamə» qədər əhəmiyyətli olan başqa bir əsərin olduğunu hələ üzə çıxara bilməmişlər.

1850-1856-cı illərdə «Şərəfnamə»nin əlyazmasından istifadə edən rus şərqşünası Petr Lerx «Şərəfnamə»nin kürd tarixşünaslığındakı əhəmiyyətindən bəhs edərək yazır: «Paytaxtımızda toplanmış və alicənab monarxiyamız üçün əhəmiyyətli olan əlyazmalarından biri də kürd xalqının tarixinin öyrənilməsində gözəl bir mənbə sayılan «Şərəfnamə»nin əlyazmasıdır» (20, 5-6). V.F.Minorski kürd və Kürdüstan tarixi üçün əhəmiyyətli olan «Şərəfnamə»dən bəhs edərək yazır: «XVI əsrin axırı kürd emirliklərinin tarixini və xəritəsini verən məşhur kürd salnaməsi ilə qeyd edilir» (22, 8).

Qeyd etmək lazımdır ki, V.F.Minorski kürd emirliklərinin tarixindən bəhs edən birinci cildi düzgün olmayaraq salnamə adlandırmışdır. Halbuki mənbələrdə «Şərəfnamə»nin Kürdüstan tarixinə həsr edilmiş birinci cildi tam bir kürd tarixi, onun ikinci cildi isə xəbərlər məcmuəsi (105, 234) və yaxud salnamə kimi qeyd edilmişdir.

Almaniya Şərqşünası Herman Ette yazır: «Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» və yaxud «Kürdüstan tarixi» əsəri kürdlərin tarixini öyrənmək nöqtəyindən çox qiymətlidir» (50, 291). A.Bukşpan qeyd edir ki, «Şərəfnamə» kürd tarixini öyrənmək üçün yeganə bir sənəddir (11, 57).

Fric öz əsərində «Şərəfnamə»nin kürd tarixşünaslığındakı əhəmiyyətindən bəhs edərək göstərir ki, «kürd bəyliklərinin həyat xüsusiyyətlərini tək-cə müxtəlif millətlərin tarixlərindən öyrənmək kifayət deyildir, əsil məsələ kürdlərin özləri tərəfindən yazılan tarixə əhəmiyyət verməkdən ibarətdir ki, bu nöqtəyindən «Şərəfnamə» çox mühüm bir kitabdır (97, 82).

Beləliklə, bir daha məlum olur ki, «Şərəfnamə»dən istifadə edən Avropa şərqşünasları və alimləri XVI əsrin bu tarixi sənədini çox müsbət

qiymətləndirərək, onun kürd tarixi üçün rolundan lazımı qədər danışmışlar. Bununla əlaqədar olaraq M.Cəmil yazır: «Avropa alimlərinin etirafına görə «Şərəfnamə» çox qiymətli bir əsərdir. Lakin tarixin tədqiqi ilə məşğul olanların etinasızlığı nəticəsində son vaxtlara qədər bu əsər çox az dillərə tərcümə edilmişdir» (121).

Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri tək-cə Qərb müəlliflərinin deyil, həm də Şərq müəlliflərinin nəzər-diqqətini özünə cəlb etmişdir. Məsələn, Məhəmmədəli Avni tərəfindən tərtib edilmiş və Seyyid Fərəculla Zəki əl-Kürdi vasitəsilə nəşr olunan «Şərəfnamə»nin Qahirə çapında deyilir: «Məqsəd kürd tayfalarının tarixini oxuculara çatdırmaq və onları Asiyanın bu mühüm şəxsiyyətinin (Bidlisinin – Ş.M.) tarixi ilə tanış etməkdən ibarət idi... Odur ki, «Şərəfnamə»nin ikinci cildinin nəşridən hələlik sərf-nəzər olunur» (76,117). Ümumiyyətlə, «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edən müasir burjua kürd tarixçiləri onun tarixşünaslıqdakı rolunu və əhəmiyyətini xüsusi ifadələrlə qeyd edirlər. Onlar «Şərəfnamə»yə müsbət qiymət verməklə bərabər, onun müəllifini ən məşhur şərqşünaslar sırasında qeyd edirlər (117, 120).

Şakir Xəsbak öz əsərində «Şərəfnamə»nin tarixşünaslıq elmində tutduğu mövqeyini qeyd edərək, onu kürdlər haqqında ətraflı bəhs edən ilk mənbə adlandırmışdır (80, 6).

Müasir İran tarixçisi R.Yasəmi öz əsərində «Şərəfnamə» müəllifini kürd alimləri sırasında qeyd edir (69, 135).

«Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edən sovet alimləri onun kürd tarixşünaslığındakı əhəmiyyətini və rolunu qeyd edirlər. Ə.Ş.Şamilov «Şərəfnamə» haqqında bəhs edərək yazır: «Şərəfəddin tərəfindən yazılmış «Şərəfnamə» XVI əsrin yeganə mənbəyidir» (31, 3). İ.P.Petruşevski «Şərəfnamə»nin müəllifini XVI əsrin yeganə tarixçisi adlandırmışdır (25, 305). A.Ə.Rəhmani öz əsərində «Şərəfnamə»nin XVI əsr Azərbaycan tarixi üçün gözəl bir mənbə olduğunu qeyd edir (28, 56). Ə.O.Əfəndiyev göstərir ki, «Şərəfnamə» bir çox qabaqkı mənbələri özündə əks etdirmişdir... Bu əsərdə XVI əsr Azərbaycan tarixinə aid maraqlı və hərtərəfli məlumat vardır» (33, 19).

M.B.Rudenko Şərəf xan haqqında qısa məlumat verdikdən sonra yazır ki, o, 1596-cı ildə özünün məşhur və tarixi əsəri olan «Şərəfnamə»ni yazmışdır (29, 115).

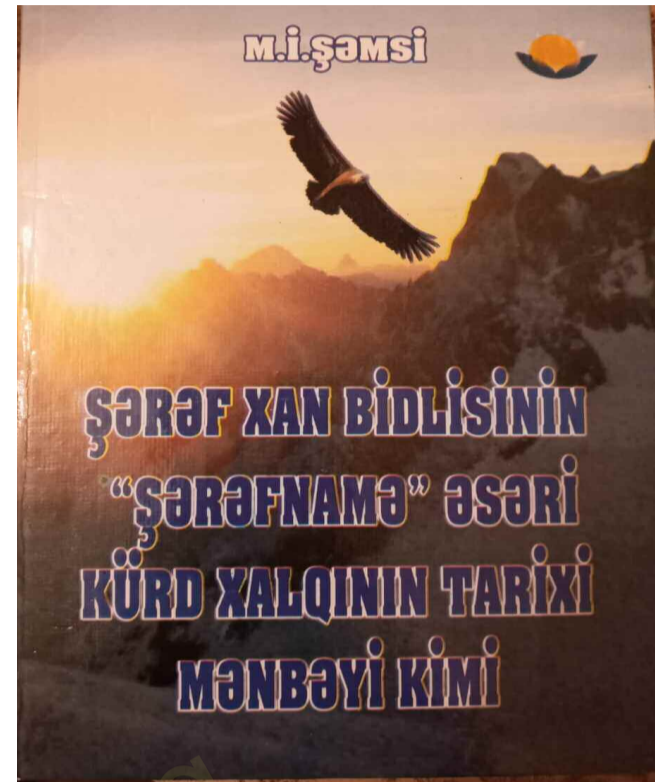
N.A.Xalfin göstərir ki, «Şərəfnamə» orta əsr kürd xalqının tarixi və mədəniyyəti üçün yeganə mənbədir (30). Amerika müəllifi Dana Adams Şmidt özünün «Cəsur adamlar arasında səyahət» adlı əsərində Şərəf xan Bidlisini XVI əsrin görkəmli kürd tarixçisi kimi qeyd edərək «Şərəfnamə» əsərinin əhəmiyyətindən bəhs etmişdir (134).

1956-cı ildə SSRİ EA tərəfindən nəşr olunan «Şərqi ədəbi abidələr xətiresi» adlı kitabında deyilir ki, XVI əsrin axırında Şərəf xan Bidlisi tərəfindən yazılmış «Şərəfnamə» orta əsrlərin kürd tarixi üçün yeganə bir mənbədir (27, 18).

Bu qiymətli əsərin fars və türk dillərində olan əlyazmaları dünyanın bir sıra mərkəzi kitabxanalarında mövcuddur. Həmin əsərin bir neçə nüsxəsi Britaniya Muzeyində saxlanılır. Onun 1945-ci ildə Həsən bəy Yəzdi, 1669-cu ildə Həsən ibn-Hacı Məhəmməd Şirvan, 1816-cı ildə Əbdül Cavad Məhəmməd Tahir tərəfindən üzü köçürülmüş nüsxələrini göstərmək olar (133, 210).

S.Şedrin adına Leninqrad Kütləvi Dövlət Kitabxanasının fars dilində olan əlyazmaları şöbəsində M.Xanikovun kataloqunda «Şərəfnamə»nin əlyazması vardır. Həmin nüsxə 1836-cı ildə Məhəmməd Rza Səbrəli oğlu tərəfindən yazılmışdır.

«Şərəfnamə»nin əlyazmalarından bir nüsxəsi Vyanada. V.Velyaminov-Zernovun sözü ilə

desək, cənab D-r Bardda olmuşdur» (76, 22).

«Şərəfnamə»nin bir nüsxəsi də Paris Milli kitabxanasının fars dilində olan əlyazmalar fondunda saxlanılır (131, 304-05).

Alman şərqşünası Herman Ettenin yazdığına görə Şərəf xan Bidlisinin öz xətti ilə yazdığı «Şərəfnamə» əsəri İngiltərənin məşhur Bodleyan kitabxanasında saxlanılır (122, 291).

Qeyd etmək lazımdır ki, «Şərəfnamə» əsərinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, hələ fars dilində üzü köçürülməzdən əvvəl bu əsər ilk dəfə 1669-cu ildə Məhəmməd bəy ibn-Əhməd bəy Mirzə tərəfindən türk dilinə tərcümə edilmişdi. Onun həmin nüsxəsi də Britaniyadadır (133).

«Şərəfnamə»nin əlyazmalarından biri də 1858-ci ildə Mirzə Mahmud tərəfindən kürd dilinə tərcümə edilmişdir (29, 115). Daha sonralar isə onun əlyazmaları fransız, alman və ərəb dillərinə də tərcümə olunmuşdur.

«Şərəfnamə»nin Azərbaycan dilində olan tərcüməsi Azərbaycan SSR EA Tarix İnstitutunun elmi arxivində əlyazması şəklində saxlanılır. 1967-ci ildə onun rus dilində tərcüməsi (tərcüməni E.İ.Vasilyeva etmişdir) çapdan çıxmışdır (52, 145).

Yaxın və Orta Şərq xalqlarının tarixini özündə əks etdirən bu qiymətli əsər 1964-cü ildə İran müəllifi Məhəmməd Abbas tərəfindən yenidən tərtib edilərək geniş müqəddimə ilə çap edilmişdir (52, 145).

Bu göstərilən faktlar «Şərəfnamə» əsərinin tarixşünaslıqdakı rolunu və tutduğu elmi mövqeyini isbat etməkdən başqa, həm də müəllifi – Şərəf xan Bidlisinin tarixi bir şəxsiyyətə çevrildiyini aydın surətdə göstərir. Bir çox müasir müəlliflər kürd xalqının tarixi simalarından danışarkən Şərəf xan Bidlisinin XVI əsrin məşhur kürd tarixçisi olduğunu qeyd edirlər (32, 26).

Beləliklə, bir daha aydın olur ki, «Şərəfnamə» əsəri kürd və Kürdüstan tarixini özündə əks etdirən və elmi əhəmiyyət kəsb edən ayrıca bir tarix kitabıdır. Məhz buna görə də «Şərəfnamə» XVI əsrin axırına qədər kürd və Kürdüstan tarixi haqqında, eləcə də Azərbaycan, İran, Türkiyə və digər qonşu ölkələr haqqında məlumat verən başqa mənbələrdən daha qiymətli və faydalı bir əsərdir. Bütün bu cəhətləri nəzərə alaraq, onu XVI əsrin yeganə kürd tarixi və dövrün ən yaxşı mənbələrindən biri kimi qiymətləndirmək olar. «Şərəfnamə»nin rolu və əhəmiyyətindən danışarkən onun qonşu xalqların tarixi haqqındakı məlumatı da tədqiqatçıların nəzər-diqqətini cəlb etmişdir.

Ardı var

Tarixi adları təhrif etmək olmaz!

Çox gumanki mənim bu yazım çoxlarının xoşuna gəlməyəcək, çoxlarını qıcıqlandıracaq. Lakin həqiqət əsasdır heç kim həqiqəti inkar edə bilməz. Keçən ilin bu günü, yəni 2010-cu ilin may ayının 28-də

"Naftalan"a müalicəyə getmişdim. Dünyanın müxtəlif yerlərindən müalicəyə gələnler içərisində əslən Gədəbəydən olan həmyerlimiz, Rusiya Dumasının millət vəkili, Həsən müəllim də var idi. Baharın xoş məqamı hamımızı Azərbaycanımızın dilbər guşələrindən olan, Goranboy rayonunun mənzərəli yerlərinə səyahətə aparırdı. Bir gün "Ballı qayadan" geri qayıdanda, yolda "Səfikürd" kəndinin trafareti diqqətimi cəlb etdi. Maraqlandım, təsadüfdən bizimlə müalicə olunan əslən Balakəndən olan Qurban müəllim bir orta yaşlı kişini göstər-

məsindən, atasını və iki yoldaşını yaralı halda Səfikürd kəndinə gətirərək, dağ otlarından və qırmızı palçıqdan (naftalan) istifadə edərək onların sağaltmasından danışmışdı. Bu məlumatın Nizami Gəncəvinin 850-illiyinə həsr olunmuş kitabında olduğunu bildiren Şubay müəllim əlavə etdi ki, Nizami Gəncəvinin atasının, anasının məzarları Səfikürd kəndinin məzarlığındadır."

Şubay müəllimdən Səfikürd kəndinin tarixi haqqında bizə məlumat

Səfikürd (əslində Sofukürd olmalıdır, İslam dininin sofu təriqətinə mənsub kürdlər deməkdir, Nizami Gəncəvi də Sofukürd yazmışdır), Balakürd, Baxçakürd kəndlərinin tarixi çox qədimlərə gedir. Elə bizim kənd qəbiristanlığında ikiminillik qəbir daşları var. Əgər dərin qatlar arasındansa bəlkə də eramızdan əvvəlki neolit dövrünün tarixinə gedib çatar. İstəsəniz qəbiristanlığı ziyarət edərək mən sizə Nizami Gəncəvinin valideynlərinin məzarlarını və qədim məzarları göstərəm, şəkilini çəkib oxuculara məlumat verərsiniz."

Məsləhət etdik ki, bir fotoqraf və bir kameraman tapa qədim qəbir daşlarının görüntülərini çəkək, həm də Kamal müəllimin danışmalarını qeyd

verməsinə istədim. O, kənd haqqında kənddə mollalığı edən, kənd ağsaqqalı Kamal müəllimi məsləhət gördü. Səhəri günü Səfikürd kəndinə getdik. Soraqlaşa-soraqlaşa Kamal müəllimi kənd içində tapa bildik. Yanımızda olan "Diplomat" qəzetinin nüsxələrindən ona və yoldaşlarına verdik. Yanında olan qarayanz bir oğlan qəzetin kürd bölməsini görəndə tutuldu, hiss etdim xoşuna gəlmədi. Qəzet haqqında polisə məlumat verən də o idi.

Kamal müəllim bizə diqqətlə qulaq asdı, gelişimizin səbəbini bildikdən sonra başını yavaş-yavaş yelləyərek dedi:

"Tahir müəllim

Kamal müəllim çox asanlıqla oxuyurdu. Kamal müəllimin görsətdiyi daşlar haqqında izahatı video ilə görüntüləyir, həm də şəklini çəkirdik. Köhnə məzarlıqlara xeyli qalmış polis geyimində baş leytenant olmaqla 5 nəfər bizə yaxınlaşdılar.

Əvvəl mən elə düşündüm onlar üçün də yəqin maraqlı olub gəliblər baxsınlar, Kamal müəllimi dinləsinlər. Lakin yanılmışdım, onlar işimizə mane olmağa gəlmişdilər.

-Siz kimdən icazə alıb bu məzarlığa girmisiniz?

Bu sual rusiyalı millətvekili və bizimlə gələnleri diksindirirdi.

-Mən onlara yaxınlaşaraq "böyük"lərini soruşdum və qeyd etdim ki, siz də bizimlə olun, qoy Kamal müəllim bu tarixi daşların sirrini bizə bildiyi kimi açıqlasın, çünki, belə adamlar az qalıb. Kamal müəllimkilər ortadan çıxsalar bu daşlar yeni nəsil üçün elə sirlilərlə qalacaqdır. Ola bilsin mənim və yaxud Kamal müəllimin izahatı xoşunuza gəlməyə kaseti də götürərsiniz, şəkilləri də. Bizim işimizdə cinayət tərkibi olarsa, bizi də polisə dəvət edərsiniz.

Olmadı. Mütləq kənd məzarlığına getmək üçün RİH-dən icazə almaq lazım imiş.

İcazə üçün rəsmi məktub versək də, düz bir ildir ki, məktubun cavabı yoxdur.

Hörmətli oxucular, biz başqa ölkələrə gedəndə xüsusi olaraq tarixi yerlərə xüsusi avtobuslar təşkil olunur, insanları tarixi yerlərə aparırlar və tarixi yerlər haqqında turizm nazirliyi tərəfindən təyin olunmuş mütəxəssislər məlumat verirlər.

Bəlkə həqiqətən Azərbaycanda tarixi yerlər bir tərəfə qalsın, kənd məzarlıqlarının da ziyarəti qadağandır.

Səfikürd-Safokürd-Sofukürd bu adların mənşəyi haqqında tarixçilər dərinə düşünməlidirlər, tədqiq etməlidirlər sonra qərar verməlidirlər.

Nedənsə qədimdən

bu torpaqlarda yaşayan kürd xalqının varlığı, kürd məhvumu bəzi ziyalılarımız tərəfindən qəbul edilməz olub. Hər vaxtla çalışırlar ki, kürd xalqına, kürd dilinə aid

toponomik adlar var. Bu adların hamısının tarixi əsası var və bu toponomimlər Azərbaycanımızın tarixini təşkil edir. Heç kimin haqqı yoxdur ki, mənfur

olan toponomik adları dəyişələr. Nədən?

Axı bu ərazilərdə Səllari kürd dövlətinin, Rəvvadi kürd dövlətinin, Şəddadi kürd dövlətinin varlığı haqqında Rusiyanın, Türkmənistanın, İranın, Gürcüstanın, Türkiyənin tarixi səhifələrində geniş yer verilir və təsdiqlənir.

Bu gün Azərbaycanda 3000-dən artıq kürd dilinə mənsub olan toponomik ad var. Yəqin bu toponomik adlar göydən düşməyib. Kürd dilinə, kürd xalqına aid bu toponomik adların bir tarixi əsası var. Məsələn: "Bakı" sözü kürd dilində "ba" külek, "ku" hara, mənasını verir, "Abşeron" sözü kürd dilində "ab" su, "şor" duzlu mənasını

ermənilər kimi Azərbaycanımızın qədim toponomik adlarını dəyişdirsin. Çünki Böyük öndərimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqlar güllü-çiçəkli baxçaya bənzəyir. Bəli bu xalqların yaşadıkları tarixi ərazilərdə o xalqlara mənsub toponomik adlar varsa, bu qəbahətdirmi? Azərbaycanda yaşayan xalqların heysiyyəti ilə oynamaq olmaz. Bəli, bu toponomimlərin yaranması təbii bir haldır və belə də olmalıdır.

Çox təəssüflər olsun xalqımızın dəyərli oğlu, Kamal müəllim dünyasını dəyişdi daş yaddaşlarımızın sirlərini

bildirir. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi Azərbaycanda 3000-dən artıq kürd dilində

özü ilə apardı. Allah Kamal müəllimi qəni-qəni rəhmət etsin, məzarı nurla dolsun.

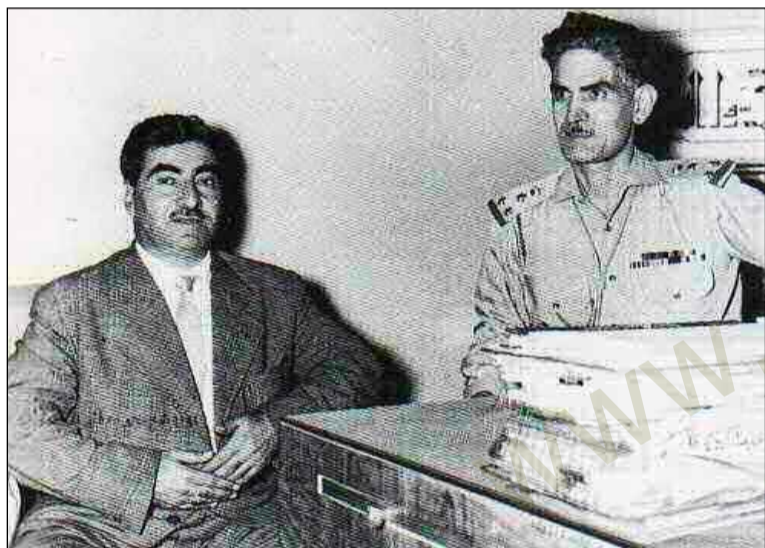
"Diplomat"ın arxivindən Tahir Süleyman

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk hejmara 496-a)

Di dîroka azdîxwaziya gelê kurd ya li Başûrê Kurdistanê şerên şoreşa Barzan ya duyemîn an ku şerên Şaneder, Xêrîzok, Gurêtû, Mezinê û şere Meydana Morîkê cihêkî girîng digirin ber xwe. Êdî ji wê şoreşa duyemîn û pêda mora netewayîti bunê bêtir zêdetir ruyê xwe di hereke Barzanîyan de daxuyakirin û partîya Hîwa û hemu efsêr û serleşkerên Kurd ku di nava artêşa Îraqe de mijulî xizmete bun bi rihek niştimanperwerî piştgirîya vê serhildan û bizava netewî kirin. Xisara mali û canî ya ku dewleta Îraqe li hemberî şervanên Kurd tuş bibu ew neçarkirin ku di 29-ê Novembara sala 1943-an de dawa gotubêjê ji seroke hereketê Mistefa Barzanî bikin.

Di 15-ê çirîya paş sala 1945 (15.01.1945) - an de encumena Azadiyê hat pekanîn. Desthilatdariya Îraqe li derfeteke digeriyan ku hêzên xwe xurd û berfireh bikin û bi derbeyeke yekcarî şoreşa Barzanî tekbişkîne, lê Kurdan ji baweriya xwe bi desthilatdariya Ereban

nedihanîn. Bi vî awayî zemineya serekî din di navbera herdu alîyan de hat duristkirin. Gotubêja di navbera herdu alîyan de negêhişt tu encamekê û bi sere 25-ê Augusta 1945-an (25.08.1945) hevdiîtinên du alî bi dawî hatin.

Kurdan careke din di 5-ê çirîya peş sala 1945-an de (05.09.1945) di şere bi nava Meydanê Morîkê de hemasêyek dîrokî afirandin. Di vî şerê giran de artêşa Îraqe bi ji destdayîna 480 kuştî û 80 dîlan ji esker û fermandarên xwe carek din bi vê heqîqetê hasîyan ku nikare bi tenê li hemberî şervanên kurd li berxwe bide. Ji ber ku di şerê navbirî de kurdan tenê 5 kûştî û 7 birîndar hebûn û nav û bangê berxwedana kurdan li her çar perçen Kurdistanê gerîya. Êdî kurdên hemu Kurdistanê mezin, Başûrê Kurdistanê ji xwe re kirin Keîbeya gêhiştina xwezî, hesret û cîbicîkirine daxwazên xwe yê netewî. Di wan salan de Mistefa Barzanî herçend hê di jîyane de bu jî Kurdên hemu dinyayê re bibu lîdêrekî efsaneyî.

Dema ku soresa Kurdan

pêşket, dewleta Brîtanya dîsan bi piştgirîkirina ji dewleta Îraqe, careke din qedera siyasîya Kurdên Başûrê Kurdistanê guherand. Lê îdî navê Mistefa Barzanî mîna xebatkar û serokê qehreman li her dera Kurdistanê bi camêrî belav bubu.

Barzanî û Komara Demokratîka Kurdistan (Mihabad 1946):

Piştî şerê bi navê Meydanê Morîkê dewleta Îraqe bi hevkarîya hêza esmanîya Brîtanya ku jib o berjewendiyên xwe yê aborî hemu yasa û qanûnên mirovanetîye binpê dikirin, karê Barzanîyan tuşî sikeştê bikin û newekhevîya hêzen her du alîyan, Şêx Ehmed û Mistefa Barzanî neçarkirin ku bi biryarek nu di 11-ê Oktobera sala 1945-an (11.10.1945) de ji rîya Keleşîn ya nezîkî bajarê Sînoyê bi armanca hevkarîya komara Demokratîka Kurdistan bi hejmarek mezin xwe bigîhînin Rojhêlata Kurdistanê û malbatên Barzanîyan li heremên Mirgewer, Tirgwer, Sîno, Negedî û Mihabad hatin bi cih

war kirin.

Di çaxê desthilatdariya Komara Demokratîka Kurdistanê de hêzên Barzanî di parastina dewleta Kurdî de bi hemu rengan hevkarî dikirin û di çaxê komarê de bi du şerên Qarava li herêma Seqîz û şerê Milqerenî xisarek mezin li hêzên Îranê dan. Di şerê Qarawa da heştê (80) serbaz û efsêrên artêşa şahensahiya Îrane hatin kuştin û 120 kes jî bi dîl hatin girtin. Di vî şerê de ji ber ku hêza Kurdan heta yek kuştî jî nedabun, tirs û wehşetek mezin ket nava artêşa Îranê.

Li ser rolê Barzanîyan di çaxê Komara Demokratîka Kurdistanê de gelek pirtuk û gotar hatine nivîsandin, lê ji wan dokumênt û nivîsên ku ji çaxê komarê mane, xuya dibe ku hêza Barzanîyan rolekî mezin di parastina dewleta Kurdan de listîye. Li ser vî esasî jî sê mehan piştî ragehandin û ilankirina Komara Kurdistan, Mistefa Barzanî bu Gêneral Barzanî û mîna serleşker û berpirsiyarekî hêza artêşê û sê tîpan bi serokatîya her sê efsêrên başurê Kurdistanê Bekir Ehdulkerîm

Mistefa Xoşnav, Mîrhac û Reis Îzzet di bin berpirsiyariya wî de bun. **Damezirandina Partî Demokratî Kurdistanî Îraq, Tekcuna Komara Kurdistan û Meşa dîrokî ber bi Sovyêtistanê:**

Salakê piştî damezrandina Partî Demokratî Kurdistan (piştî Partî Demokratî Kurdistan Îran) piştî şewra ku bi Pêşewaya Şehîd Qazî Mihemmed û karbidestên komara dêmokratîka Kurdistanê re hatkirin, di 16-ê Augusta sala 1946-an (16.08.1946) de Partî Demokratî Kurdistanî Îraq ji di bin serokatîya Gêneral Mistefa Barzanî de ji bo bizava Kurdên Başûrê Kurdistanê hat damezrandin. Piştî ku di dawîya sala 1947-an de komara Demokratîka Kurdistanê tekçu, Mistefa Barzanî bi hişyarbunê zêde xebitî ku li hemberî dewlata Îrane berxwedanê bike û bê zerer û ziyân ber bi sinorên Kurdistanê Başûr û Bakur hereket bike.

Di 31-ê Adara sala 1947-an de dema ku Mistefa Barzanî û şervanên wî pêhesiyank û Pêşewa Qazî Mihemmed hat îdamkirin, xemgîni û bêdengîyek mezin ket nava wan.

Di 15-ê nîsana sala 1945-an de hemu malbatên Barzanîyan bi serokatîya Şêx Ehmedê Barzanî vegeerîn. Başûrê Kurdistanê û xwe teslîmî berpirsiyarên dewleta Îraqe kirin. Mistefa Barzanî jî meşa xwe ya dîrokî di 6-ê gulana sala 1947-an de ber bi Yekitiya Sovyêtê, da destpê kirin. Lê meşa wan ya xwe va ji Mihabadê derketin û di yekemîn hefteya meha Adara sala 1947-an de serê Nalose di navbera her du alîyan de anku hêzên Kurd û Îraniyanê qewmî. Ji wê û pêda heya dawîya Adara sala 1947-an şerên Gucar (gundekî herêma Mirgever), enîya Sîno û Negedê, şerê Qarnê li herema Xanê û şerên Ewrîsî û Helec li herema Mirgever ku di tevaya şeran de hêzên Îranî bi berxwedaneken mezina hêzên Barzanî re ru bi ru mabun, di navbera her du alîyan de qewmin.

Di 3-ê Nîsana sala 1947-an de (03. 04.1947) di navbera hêzên Barzanî û artêşa Îranê û caşên ku hevkarîya dewleta Îranê dikirin, şerê Nêrgî an ji Berêzer (li Mirgewer) çêbu ku Mistefa Barzanî bi xwe ji di vî şerî de bi sivikî birîndar bu. Ji ber şertên nebaşên hewayê (etmosfer), destpêka biharê serok Barzanî û şervanên wî di 19-ê nîsana 1947-an de neçar man ku vegeerîn nava axa başurê Kurdistanê. Lê zexta dewleta Îraqe û hêsbûna Şêx Ehmedê Barzanî û malbatên Barzanîyan, Melle Mistefa neçar kirin ku bi hêzek taybetî ku ji 502 pêşmergeyên herî mîrxas pêkhatibu di 25-e Nîsan sala 1947-an (25. 04. 1947) xwe bigîhîna gundê

Bayê li bakure Kurdistanê.

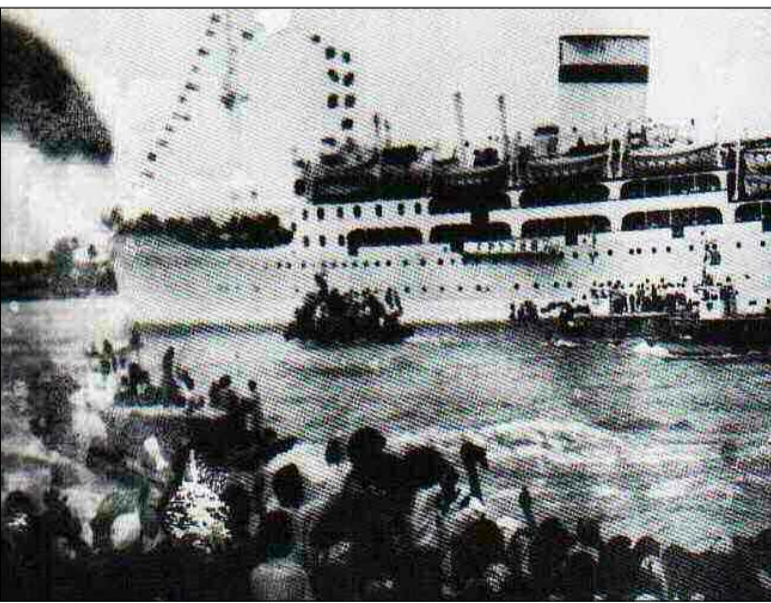
Lê artêşa dewleta Tirkîyê jî li hemberî hatina wan kete nava tevgerê û ew neçar man 2 roj

bi hemu top û tank û balefirên xwe demek dirêj bu ku amadekariyên xwe kiribun, di her sê rojan de bi giranî şikestê

piştra anku di 27-ê nîsana sala 1947-an de xwe bigîhînin gundê Cermê (an ji Cermî) û Bedkarê li rojhilatê Kurdistanê ku dikevin jêriya çiyayê Şehîdan. Li wê derê li şerê çiyayê Xehîdan Mistefa Barzanî bi dengeki xemgîn û bihêz wiha got:

Gelî pêşmergeyan!! Binê-hirin, ji şerê vî çiyayî em golla Wanê û Urmîyê her duyan jî dibînin, her du jî cîhwarê herî kevnare jîyana bav û kalên mene, lê li ser vî axa xwe em mehkumî, mirin û revê ne û dagirkerên Kurdistanê nahêlin em li ser axa xwe di rihetiyê de bijîn. Guneha me tenê Kurd dayetî ye, hişyar bin û eme biser bikevin, cimkî em ji xwe re dixebitin...! (Mistefa Cihangîr Şatî yek ji wan 502 kesên bu ku bi serok Barzanî va çubu Sovyetistanê).

Hereketa Barzanî û şervanên wî ber bi sinore Îran û Yekitiya Sovyêtê didome û ew ber bi heremê Maku dimeşin. Di 9-ê heya 11-ê Gulana sala 1947-an de şerên mezin û berfireh di deşta Makuyê û çiyayên derdora wê de sê roj û sê şevan bi giranî di navbera her du alîyan de berdewam bun û di vî şerê diwar de herçend artêşa Îranê

Di 19-ê çilayê paş sala 1948-an (18.01. 1948) dê di konfiransa giştîya ku ji aliyê Yekitiya Sovyêtê ve ji bo karê Kurd dayetî yê penaberên başur û rojhilatê Kurdistanê hatibu lidarxistin, Mistefa Barzanî wek berpirsiyarekî giştîyê ve xebata hevpara Kurdên her du parrên Kurdistanê, hat hilbijartin.

(Dûmahî hejmara 498-a)

Herçende ez digel nivêsinâ pêşekîa nînm herwekî resul hemze tuvî didaxstana min da dibêjît berhemê hejî yê xudan şapere ew bixu dê firt çite dinav erşîf û kitêbxanê ruşenbîrada û berhemê bê armanc çend per û bala pêve bîni çî valatîa tijî nakt lidwîf bawerîa min ev berheme nwiâtîek pêve diare binavê dastane helbest min bifer zanî vê runahîe bikurtî û kurdî bidme berçav.

Pisîarek ji bîrmendekî hatekrn gutî buçî demê wtarê hejî dikeî tu gelek nimûna tîni ewî dibersvê da gut : jiber ku kelturê berî vê qunaxê netewa min ya kure û kerkrî xelkê min çavêt heyn belê nabînn û guhêt heyn belê gulê nabt herwesa eflatun dibêjît: libersîbera dikaturîetê û dardestê wê rewşenbîrê direwyn û rexnegrê gêj û cemawerê kure peyda dibî û eger netewek bidestê diktaturîe kure û ker û lal bî vêt dahêner û turevan û hunermend bibne çav û guh û ezman bu wî herwekî dinav laperêt dêrukê da diare ewrupîa û 'ereb û turk û fars û gelek netewêt dî wekî kurda lidemê xu mîrgeh hebîne liser şengstê van mîrgeha wbkarxstna ol û 'eşîreta dixzmeta duza netewayetîe da dewletê xu yêd netewayetî çêkrn kurda jî mîrgeh hebîne herwekî ((butan û behdînan û suran û baban û erdelan)) belê cihê daxê ye dagîrkerê kurdistanê biharîkarîa dardestê xu yêd kurd pişka pitr ji rêberê 'eşîretî û aynî mîrgehî dinav kurda da nehêlan û 'eşîretî rêbazê dîni wek du çekê karîger û kujek bikar înan û berdewam ev du heste bilndkrn jibu lawazî û vekuştîna hesta nîştîman perwerî û netewayetî.

dagîrkera bixu helal dikr û bu kurda heram dikr çunku dagîrkera û bîanîa ((ol û 'eşîretî bu xizmeta netewayetîa xu kirîne dewar belê bu kurda kirîne bar jibu rêberê 'eşîretî û dîni bîne jêdere jîar)).

liser demê her du împraturîetê sefeyî û osmanîa berahîka nexşa cîhanê bu dewlet bunê bête guhurîn mîrgehê kurda dinavbera van du împraturîeta da hatbîne dabeşkrn belê çunku osmanî bihêztr bîne û pişkeka mezn jicîhanê vegrt-bî piranîa mîrgehê kurda ser bi osmanîa vebîne gelek cara tupanê bivan mîrgeha dihatekrn linavbera sefeyî û osmanîada mîrê kurda bi osmanîa dihatne danan û rakrî lewa hemî dema mîrê kurda guhdar û çavlekê û bizarvekerê sultana bîne.

herwekî dipêşekîa dastana helbesta 'ebdalê zeynê da hatî ev çende keltur bîe dinav sultanê osmanîa da demê dihatne ser kursîka desthelatdarîe birayê xu dikuştî û xulam û xizmetkar dixesandî û helbestvan û hunermendê xu nexasme dengbêjê xu ji herdu çava kure dikr çunku her êkî gelek jin û carî hebîne demê sitran bêj çuba nav jina bu şehîana û şev bîrîa vêt çî jin nedîban wev çende kes nedwêrîa behs bikt û xuladet egera êkê çunku sultana xu liser erdî bi sîbera xudê dideyna û xudkrn xudanê biheşt û duzexa wesa xelk têdgehîd bidestê wane û egera diuwê bi şimşîrî digel xelkî

Sînahî Hemik û Sînem

diaxftn û yê nerazî serê wan dibrî.

mîrgeha behdîna paytextê wê ((amêdîe)) bîe li sala (1262) zaynî hatîe damezrandn û tuxîbê wê liru-jhelatî digehştne rewanduz û liru-javaî cizîra buta û bakurî culemêrgê û başurî mwîsl û((37)) mîr lê rabîne wev mîrgehe pişka pitr liserdemê xu ser bi osmanîa ve bîe û lwan nêzîkr bîe.

Dîare em gelek beruvajî dievîndarîe gehştîne evîndarî neyadnav bera nêr û mîyekê da ye ev çende qunaxa diuwê ya jîanê ye û pirusîseka fere miruvayetî pê timam û berdewam dibit çunku mê bitnê yan nêr bitnê parçeka serekîe ji miruvayetîe û bigehştîna êk şunîka miruv timam dibî şwîkrn û jin înan gurstana vîanê ye destpêka jîanê ye evîndarîa rast û dirust ewe pêtvîe miruv yê rizgar û dwîr bit ji:

1- direwê 2- dizîe 3-bê bextîe 4- neyarîe (xîanetê) 5- bê ext û barîe(bê wefayê) 6- bê peymanîe 7- bê suzîe 8- bê karîe 9- bexîlîe 10- çavçukîe (tma'îe) 11- xuperîsîe. 12- şelafîe (temelqê) 13- durîatîe 14-rêznegrtî lidemî 15- rêznegrtî li jvanê 16-kerb û kîne 17- tulvekrîe 18- ajawe 19- fitnekarîe 20- dubekîe 21- heswîdîe 22- ferq û cudahîe 23- nihênî aşkerakrîe 24- xumezkrîe 25- regezperêsiya liser hisaba xelkekê dî 26-lixubayî bunê (mexrurîet) 27- reşbînîe 28- berjewendîa çînayetîe 29- bê hwîvîatîe 30- bê helwîstîe. 31- fendu fêlîe 32- xufutnê 33- bindestîe 34- zurdarîe 35- beruvajîa yasayê 36- pitr bixut jikrîe 37- gutn û kirîar beruvajî bin 38- xîş 39- çik havêjtn (t'n) 40- gaznde û dabêş ji xizmetê pitrbn.

Eve nexuşî û nesaxîne dinav dil û derunê miruvî da vêt nemînn bawerdkm wî demî de jîe miruvî jî dirêjtr bit eve hemî mikrubn pîstê miruvî bu miruvî bixu dikete zîndaneka herdem pêtvîe ewa tebxu bivê te bu beramberê xu jî bivê û nabt destkeftê te bizîana beramberê te da bişkê bilâ tîq tîqa kenîe te ne bite egera hur hura girîe beramberê te.

Hemk navekê berçave li kurdistanê nexasme devera dihuk û dewrubera bisê naznava tete nîasîn hemkê tuvî û hemkê kure û hemkê hecî ji devera culemêrgê libakurê kurdistanê hev sinur bîe digel mîrgeha behdîna hemk hatîe amêdîe piştî ne gehştîe mirada xu.

hejêkrn digel kiçeka ermenî hebî lidevera culemêrgê binavê)munîx (û helala) berçî sitrana wê dibêjt ewa bidlbera xu gutî bawerdkm piştî munîxê hemkê gundê xu tuvê lidevera culemêrgê hêlaye û ew dever nevîaye lê bijît bawerdkm her jiber astenga dîni yan 'eşîret bîe biîku du şad nebîne wta nuke kiç û kurê kurd û kurdistanê jivî mafî divedern û eve biçukrîn mafê miru-

vayetîe jiber kelturê dagîrkera û dardestê wan ev astenge mayne û gencê wulatê me pêve girftarn xukujîa kura û sutna kiça wçuna jiderve ya gencan bersngtrna vî durhêlîne.

Jiber hindê hemkê qesta amêdîe kirîe liser demê mîr qubad begê dwê li sala (1580) zaynî.

hemk helbestvan û awaz daner û dengbêjê mîrî bîe bawerdkm dahêner û serkêşê karwanê keltur û hunerê kurdewarîe bîe liserdemê xu wpşka pitr jistranê filkulurê nwî yê nwî şanzî bu hemkê ye û vedgrt bu vî zanayê jêhatî belê jiber hejarîe û nexandevanîa hîngê û nebîna amîrê tumar û wênekrîe û zurdarîa mîra û dardestê wan wtîratîa aynî û 'eşîretgerîe wekî (çespa duqulu) ol û 'eşîretî kirîe mejîe me û serê me pê tijî kirîe û cihê nîştîman perwerîe ne hêlaye vândahêner û zana biha nebîe kes dwan negehştîe çunku berî demê xu yêdhatî evrujî gelek kêmtêdgehî bu wan bikemasî dihmêrn çunku ev evîndarê rast û dirustahî bîne evrujî kêmt helbestvan hene bişên bu nimune wekî vê parçe helbesta hemkê binvêsn ku bievîndara xu ya nwî sîne-ma xwîşka mîrê behdîna nivîsîe mala sînemê litaxê ((serdepkî)) bîe li amêdîe.

min dît û liser depkî liser qameta nivêjê xaleka liser memkî her wekî gilavêjê serbara dilê hemkî xatwîn bejn dirêjê

Livê helbestê û digelek wênêd dî dihelbest û sitranê hemkê da derdkevn baş ya diare hemk neyê kure bîe belê herwekî 'ebdalê zeynê bidestê sultan mihemed fath hatîe kurekrî demê jin û carîyê kuç û serayê qubadbegê jî daxaza hemkê kirî bu wan şevbêrî û ahenga bigêrît wek çavlekîna sultana mîrîjî hemk kurekrîe paşî hinartîe dinav jinanda diserhdêjîra jiber evîndarîa rast û dirusta hemkê û dahênanîa wî ya hunerî ya dengbêjîyê sîne-ma xwîşka wî hejê kirîe piştî mîrî bi harîkarîa bekrûka ev çende zanî bigrtî hinartîyê akrê ku wî demî akrê ser bi amêdîyê ve bîye li (kela bêsusê) li zîndana kelê nukejî maye zîndan kirye û êxstîe bin eşkencedanê belê dest ji sîne-ma xu bernedaye û berdewam helbest û sitran pê gutîne lidumahîe mîrî êlçîet xu hinartîne înyê çîayê pîrsî liru-javayê gundê (şehê) dibêjnê (mlkê swîarê) nêzîk ((gura bilwîlvana) çar rîaneka mezn bîe hemk kuştîe û liser daxaza wî lwê çar rayê veşartîe pîremêr û pîrejnet vê deverê vê çendê vedgêrn hemkê şîretkrîe demê xelk dibêr gura min ra diburn kes çî (fatîha) limn nexwînn bila sitranekê bîmn bêjn eger sitran nezani bila bêjn:

Qadir Qeçax

((hemk heî lulu û hemk heî lê))

Nukejî gura wî maye û digel çend hevaleka li ruja 6/7/2010 me seredana gura wî kir û xelkê deverê wek gurekê pîruz û zurdarî lê hatîekrî rîzê lê digrn.

Min bi erkekê miruvayetî û nîştîmanperwerî zanî çunku evîndarîa nîştîman perwerî jivan dahênera dest pêkrîe rastîa vê dastanê piştî gelek jêder min dîtn û pisîara gelek bispura kirî çunku lisala (1580) bîe (1580) bidêre helbesta vê dastanê hejî cemawerê kurdistanê bikm çunku pêtvîe turevan û hunermend û hemî ruşenbîr xemê xelkê duhî û evru û subahî jî bixun nexasme ewê zurdarî lê hatîe kirn.

Dîruka gelê kurd bi hizareha dîmenê veşartî tédane cihê

daxê ye nivêserê kurd jî lwî astî nebîne mafê van rwîdana bidn û berî nukejî kamêrê vîduyê nebîne pêtvîe berhemê nivîserê evru bibne ew kamêre dibê şerm û tirs rwîdana tumar biken û eve berpsîareka dîrukî ye ger husa reftarê nekîn emjî de beramber gelê xu gunehkar bîn gelek dahêner û nivêser berî demê jidayk bîne û carê kes dwan nageht êk jwan hemke nukejî em dievîniê nagehîn belê digel buçunawî zanayê me ewê gutî (binvîse û bike û bêje bila piştî sê sed salê dî ew bèn yêd dibînn û gulê dibn û tédgehî).

Vîndarîa rast û drusta hemkê û sînemê û dahênerîa wî ya pir hinêr û desthelatdarîa wî serdemî û durhêlîa netewa kurda hîngê dastaneka nwî lidîrukê tumarkr û kelturê kurda pê zengîn bî û me hebîn (zîn û mem û welî û şem û sen'anî û sertem) evejî (hemk û sînem).

Kumeka bê hijmar ya helbest û sitrana bisînemê hatîne vehandn û gutn belê bidaxve lwî serdemî û heta nuke gelek jinav çwîne wevê maynî hindek jê berzebîne û seqet bîne belê bayê hindê mayne jêhatîa vî dahênerî giruve biken de da hemî layek dikare bikî diberhemê hemkê û yêd wekî wî bigehîn û kevlujankê duhî diserxudabînn û derunê xu ji kelturê dagîrker û dardestê wan vala bikî û hizru mejîe xu bievîndarîa rast û dirust çekdar bikî evîndarîa rast û dirust bikî û bizaveka civakî û ruşenbîrî bişarînn evru çêre ji subahî

(Dûmahî 7-a)

B'kênca Sînemê û Hemkê dilsotî
Hindek ji dîrokê me ya verotî
Serpêhatiyek me ya jê dotî
Naverok geşe wekî bizotî
J'bo yê d'me b'gehit eva me gotî

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

L'hizar û pêncsed û heştiyê
L'mîrgeha behdîna li Amêdiyê
L'serdemê mîr Qubad begê duyê
J'dayik bû dastanek ya vîndariyê
Ya Hemkê hêja û Sînem spehiyê
Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

B'evînîne meydan û serdepik
Xoştivî û dengbêjê mîrî Hemik
Sînem ji mîrî ra dibîte xwîşik
J'bo Hemkê Sînem merem û berdilk
Vîna wan l'devê xelkî da qaçik

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê
Cîhan her êk j'her neh stêrane
D'gel etarud û zuhre û merîxane
D'gel oranos û muşteriyane
Nibtun û piltun û zuhelane
L'dormandor rojê hemya gerryane

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Evro li cîhanê ne yê berêne
Heft hêbetyêt nwî l'gorepanê ne
Beta û Manşo û Dîwarê çînê ne
Peykerê Mesîh û Kulîzê ne
Tac mihel û Avahyêt şîşê ne

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Cîhan pêkhatî ye ji çar bajara
Yê pêgehiştî û yê aqildara
Ewê j'xo şerm û yê xoragira
Yê hol û nezan û neguhdara
Yê lewçe û pwîç û yê sextekara

L'dwîf van çar merca vêt biket xebat
Rênimayî û dwîfçûn û siza û xelat
Eger ne dê lê herifit kelat

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Berî zayîne bi pêncizar salan
Ta sedê bîstê gehîştî cîhan
Pazde hizar ceng hatîne rwîdan
Çar milyar mirov yê bîne qurban
B'tinê pênc j'sedê tena biye jiyan

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Not j'sedê mirov bi nesaxîne
Tirs û dudilî û çavçinokîne
Xoperêsî û kê mîr şîyanîne
Bawer b'xo nebûn û nedarîne
Leqleqokî û perîşanîne

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

L'dwîf gotinêt zana û yasa jiyanê

Sînahî Hemik û Sînem

Bekrok ketine belbele û têkdanê
Mîrî jî zanî bi vê rwîdanê
Hemik hinarte Akrê l'zîndanê
L'kela Bêsusê l'eşkencedanê
Lê dest neberda ji Sînem xanê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Bihare û rwîbar pêla l'ser pêlê
Gul şilêr sor d'kin li berê swîlê
Bişêş pirr xemle l'hindav nihêlê
Kewalê kwîvî l'garey l'guhnêlê
Ya te vegêrray hemya guhê lê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hemik helbestvan û awazdaner
Dengbêjek hêjayê evîn perwer
Ew evîndar û Sînem bo dilber
Mîrê lê vekujit jiyan û huner
Ji bo b'kovanin xelk û dar û ber
Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Sêzde milyar sal lgerdûn pêkînan
Şeş milyar sale hetav hatye dan
Erd berî çar milyon sal û nivan
Nîvmilyar sale ruwek xudan giyan
Qarmilyon sale lmirovî jiyan

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Pênc qunax l'jînê êk l'dwîf êkê ye
B'kumuna pêşyê û bendewaryê ye
Ya çandinê û sermayedaryê ye
Dumahîk bi navê suşyalistyê ye
Lê evro b'navê cîhangêryê ye

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Cîhan sê oqyanus û pênc kîşwer
Pêncsed milyon kîlometir pîver
Reng sipî û qehwayî û reş ûsor û zer
Diwazde olêt herdem d'gelêk b'şer
Heştsed û şêst ezmanêt jêk veder

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê
Ji baweriyêt vegirtî cîhan
Li wan qonaxêt gihorî jiyan
Her hemî çûn û d'çin berev neman
Egera serekî rêberêt wan
Nahêlin l'ser wan b'xo bên b'kar înan

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Raste pare ne ji peristgehane
Belê peristina hemî gelane
Her bê pasaport l'tev deverane
Egera serekî ya cengane
Cîhan pê aloz û sergerdane

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bo man û parastina rizgariyê
Divên zana û dana b'ken serdariyê
Nezan û tembel b'ken guhdariyê
Lê ger kore ketin pêşahiyê
Karwan berev bive û heldêriyê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Ne b'dirêjîyê û ne bi qelewiye
Kes b'dest na'înit kesayetiye
Ji blî helwîst û dan qurbanîyê
Rêzgirtin negehite şelafiyê
Raşkawî negehite bê rêziyê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Azadî hîvî ya mirovane
Dirwîşm û armanca bindestane
Serpîşka hemî evîniyane
Bêy wê jîn bo mirovî zîndane
Bi daxve ne ji hejî hemî kesane

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'bo her bawerya l'cîhanê helat
B'gehte armancê û bibite desthelat

Ewê azad ne yê l'nav zîndanê
Çi l'mala xo bit çî l'girtîxanê
Ger b'xo bo xo nedit birryardanê
Dujmin bo d'dit birryara nemanê

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Eve peyveka êkê zanaye
Mirov perwerdê sê bingehaye
Mal û xandîgeh û komelgaye
Ger d'rizgar nebin eve belaye
Ew kes nesax d'bit yê aşkeraye

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Her tiştêkê hey wek wî bibîne
Kurtyê û dirêjyê pêve ne'îne
Başya û xirabya bihelsengîne
Ne wekî te b'vêt bigogirîne
Dîrokê şerm û tirs j'kesê nine

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Hîngê mezin û navdare rêber
B'kiryar yê birryar bawerî perwer
J'kevlê xoperesyê çûbite der
Xudan mezin û mişe cemawer
Mezin kirbin hevkar û dewrûber

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

Heçya navê wê berpirsaryê ye
Mezinî nîne xizmetkarî ye
Kanê çend pile bilindtir biye
D'gel yê d'bin xoda ho cudahî ye
Barê wî girantir lê hatî ye

Biye awaza dev û bilwîlê
Hemik hey lolo û Hemik hey lê lê

J'mêje zanayî înyaye ziman
Serkeftinê hene gelek qehreman
Belê bo ketnê gotye bê guman
Zarwek bîjî ye diketin giryan
Qet kesek nîne xo lê b'kit xudan

Hivîdarim, elaqetîya çand û hunerî, wê hemberî Azerbaijanê û Kurdistanê bê damezirandinê

Rehma Xwedê lê bûya Kekê Felaketî û Egîd hertim bîrmedaye.

Hevpeyvîneke tayîbet bona malpera www.NETEWE.COM-ê di gel Wezîrê Rewşenbîrê Kurdistanê birêz kek Felakeddîn Kakêyîra.

- Brêz kek Felakeddîn, we em qebûl kirine, bona wê yekê wera spas dibêjin û bona rojnama "Dîplomat"-ê hevpeyvînekî bidine me.

- Kek Felakeddîn rojnama "Dîplomat"-ê çawa dibîne? - Hûn ji Azerbaijanê heya Kurdistanê bi xêr hatine, serseran. Bê guman, rojnama bi sê zimana dê weşandinê ev tiştêkî pir pîroze, ez vê xebata we, pîroz dikim. Eva jî xebateke grînge bona nasandina gelê me. Ji hemu gelan dostên gel hebe, pir başe. Usa jî ji azerîya. Eva kareke pir mezine hun dikin, buyêrên rojê sê zimana digihînine xandevana

pir muhume. Rewşa Kurdistana Başûr li Rûsîya, Azerbaijan û welatê der, agahî dê daîn, eva ew gotine wekî, şaxeke me jî li Azerbaijanê heye. Ev jî ji dostaniya wan milletan pêş dê. Hûn dibînin, vira jî em û milletên turkman wek bira jîyanê dajaon.

Hokumeta Heremê Kurdistanê hemu milletava dixwaze dostanî bike. Kurd, azerî, turkman sedsale cî warekî dijîn û hevra qîz dane, qîz standine, bune pizmam, tu kesek nikare goşt neynuk veqetîne. Elaqetîya çandî, siyîsî, bazirganî çêbe ev brayatî wê berdewam bin û şaraza bin. Elaqetî pê çekirin, azerî bizanibin kultura gelê kurd çawa û çîye. Kurd û Kurdistanî bizanin kultura gelê azerîya çîye. Li Kurdistana Başûr, zor hurmeta me heye hemu netewîyara, wusa jî turkmananra. Bi kar û xebata birêz Serok Mesud Barzanî, îro zimanê turkmanan û asûrîyan bû zimaneke resmî. Wusa jî li wezarata Rewşenbîrî beşek heye bona çanda turkmananra. Payîzê festîfala kultura turkmanan wê resmî bê derbaskirin, li hemu turkmanên Îraqê li vê festîfala muzîk, folklor, erf-edet, hemu çanda wan wê bê numayîş kirin. Ev cara ewlîne mējuyê Îraqê, bona turkmanan festîvalê derbaskirin. Me dixwast ji Azerbaijanê jî kome rewşenbîr, helbestvan, nivîskar, şanovan

beşdarî festîvalê bibin û dergeheke dostaniyê bê vekirin. -Kek Felakeddîn, çê dibe wekî ji Azerbaijanê şandek rewşenbîr dewetî festîvalê bikin?

-Pir fikireke pîroze, emê Cewdat Nedçar agahdar bikin wekî şandek rewşenbîr jî

Azerbaijanê dewletî bikine festîvalê wê baştirbe. -Kek Felakeddîn, bona kurdên Azerbaijanê çî program û projeyê we heye?

-Piştî sala 1991-a virda li hêla Kurdistanê azadîk hatîye dest xistin, lê dijwarî pir bûn. Heremê Kurdistan eva du-sê sale hinek rewşa wî ber bi başiyêva diçe. Niha ji Rûsîya,

Azerbaijan, Corciya, Kazaxstan, Tacikistan ulmdar tèn, sêminara dibin, agahi didine xwandevana. Pêwîste wextê konferans, festîval, sêminar hatinê amade kirinê, em çawa ji Surîya, Turkîya, Îran, Avropa gazî rewşembîra dikin, wusa jî gazî rewşenbîrên kurdên Azerbaijanê bikin. Bila elaqetî çêbe, ji Kurdistanê ronakbîr herine Azerbaijanê, ji Azerbaijanê ronakbîr bêne Kurdistanê. Ev buyêr wekî dest bigire wê pir pîroz be.

- Kek Felakeddîn, em dereq enfalkirina Barzanîyan û tune kirina 180 hezar gelê kurd agahdarin, wusa jî hemu serhildanên gelê kurdan. Li ser van axan çiqas mirov hatî şehîd kirin û dîsa bê şehîd kirin, dîsa îro Barzanîyan jî, Helebçeyîyan jî hemu ser axên xwe jîyan dike. Lê gelê kurdên sovyete berê, bê kîmya baran, bê

Nêçîrvan Barzanî pîrozbahî li Liz Trussê kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya bijartina Liz Trussê wek serokwezîra Brî-

tanya û seroka Partiya Muhafizekar a Brîtanayê pîrozbahî li Liz Trussê kir.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li ser hesabê xwe yê tora medyaya civakî Twitterê got: "Pîrozbahî li Liz Trussê dikim ji ber hîlbijartina wê wek seroka Partiya Muhafazakar û serokwezîr. Ez jî wê re serkeftinê dixwazim di peywira xwe de û hevî dikim ku bi wê re bixebitim da ku tēkiliyên me yên bihêz û nixrên hevpar bêtir pêşve bibin." **KDP.info**

Erdogan desteserkirina serkirdeyekî mezin ê DAIŞê ragihand

Serokomarê Tirkîyê Recep Tayyip Erdogan bi daxuyaniyekê diyar kir, hêzên ewlehiyê yên Tirkîyê serkirdeyekî mezin ê DAIŞê desteser kirine.

Recep Tayyip Erdogan piştî gešta xwe ya Balkan di rêya vegeerê de axivî û got, serkirdeyê DAIŞê yê bi navê "Beşar Xetab Xezal El Sumeydeî" yê bi nasnavê "Ebû Zeyd" hat desteserkirin.

Erdogan da zanîn, li gor raporteke Neteweyên Yekbûyî ku di meha Tîrmeha îsal de hatiye belavkirin, Beşar Xetab Xezal El Sumeydeî yek ji berpîrsên mezin ê rêxistina DAIŞê ye. Herwiha medyaya Tirkîyê ragihandiye, kesê hatiye desteserkirin, di rastiye de kesekî naskirî yê bi navê "Ebû Hesen El Haşimî El Qureşî" ye û gumana wê yekê heye ku xelîfeyê nû yê DAIŞê be. Di berdewamiyê de Erdogan destnîşan kiriye ku bûye demeke dirêj, ew çavdêriya pêwendiyên vî terorîstî yên li Sûriya û Stenbolê dikin û zanyariyên wê yekê jî li ber dest bû ku ew dixwaze bi qaçaxî derbasî Tirkîyê be. Herî dawî got, hêzên ewlehiyê yên Stenbolê û îstixbarata Tirkîyê (MÎT) di operasyonekê de Beşar Xetab Xezal El Sumeydeî desteser kirine. **PeyamaKurd**

Amerîka dixwaze cezayên zêdetir bide Îranê

Amerîka ji ber Tehranê bi wê yekê tohmetbar dike ku dron daye Rûsyayê da ku li dijî Ukraynayê bi kar bîne, dixwaze cezayên zêdetir bide Îranê.

Li gor Wezareta Gencîneyê ya Amerîkayê roja Pêncşemê 8ê Îlona 2022yan diyar kir, cezayên zêdetir bi ser Supaya Pasdaran û hejmarek kompaniyên Îranê de disepînin, ji ber ku dronên serbazî yên nû daye Rûsyayê, da ku li dijî Ukraynayê bi kar bînin.

Herwiha Wezaretê di daxuyaniya xwe de destnîşan kiriye, ev ceza di pileya yekem de Supaya Pasdaran a Îranê li xwe digre, ji ber ku ew di "lîsteya terorê" ya Amerîkayê de ye. Amerîkayê hejmarek ceza bi ser Supaya Pasdaran a Îranê de sepandîye û wan bi hewldana bidestxistina çekê atomî tohmetbar dike. Alîkarê Wezîrê Gencîneyê yê Amerîkayê ji bo Karûbarên Teror û Îstixbarata Darayî Brian Nelson da zanîn, Amerîka hemû sizayên sepandî yên ser Rûsya û Îranê weke xwe cîbicî dike û hemû ewên piştvanîya Rûsyayê dikin di şerê dijî Ukraynayê de rûbirûyî cezayan tene kirin. **PeyamaKurd**

Amade kir: **Tahir Silêman.**
Xwedan îmtiyaz û sernivîsarê rojnama "Dîplomat"-ê.

Kırgızistan Kürdleri

Sürülenler üzerindeki bu sıkıyönetim uygulaması 1956 yılına, Stalin'in ölümünden sonra iktidarda yaşanan kısmi yumuşama dönemine kadar devam etmiştir. 28 Nisan 1956'da, SSCB parlamentosu kararıyla bu uygulama kaldırılmıştır. "Gulxanim, İskender, Xelil, Nîgar û Memo rêda mirin. Wê paîzê û wê zivistanê qira xelkê hat" ("Gülxanim, İskender, Halil, Nigar ve Memo yolda öldüler. O sonbahar ve kışın katılduk")

Bir Kırgızistan Kürdüne bugününden dününe uzanan tarihi sorduğunuzda anıları ortalama bu sözlerle başlıyor.

Orta Asya'ya sürgününden 60-70 yıl geçse de anılar çanlı, acılar taptaze. Sanki her şey dün yaşanmış. Hiçbir şey hafızalardan silinmemiş, kimse unutulmamış. Ne soğuktan donup nefesi kesilenlerin son kelimeleri, ne açlıktan ölenlerin gözlerindeki o tanımsız hüznün...

Kafkasya'daki köylerini, yaylalarını, bahçelerindeki elmanın, eriğin, armudun tadını bile unutmamışlar.

yıl
1937

Sürgün...

Üç saat içerisinde apar topar belirsizliğe sürgün edilen kurulu köylerin, ağır ellerin anıları nasıl olur sizce? Rengi koyu, sözü titreşimli, bakışı sonsuz, kelimesi "ah"lı, "of"lu. Yüz yıl geçse de unutamazsınız. Kırgızistan'daki sürgün Kürdleri unutamıyor işte.

Sürgünün yabancıları değildi Kafkasya Kürdleri. Yüz yıllardan beri her çeyrek asırda en az bir defa yaşadıkları kaderdi. Ancak bu ayrı bir sürgün olmuştu. Belirsizliklere sürgündü bu. Kimse nereye ve ne için sürüldüğünü bilmiyordu...

Sonuçları da vahim oldu. 1944'un Kasım ayında Gürcistan'dan sürgün edilen yaklaşık 92 bin Kürd, Ahıska Türkü ve Hemşin'in 1948 yılın Haziran'ına kadar 14 bin 894'ü dünyaya veda etmişti, sürülenlerin % 11.8'i yani. Resmi rakamlar böyle diyor. Gerçekte ölenlerin sayısının ne kadar olduğu hiçbir zaman bilinmeyecek. Yumuşak abuhavalı Ağrı vadisinden yük trenlerinde taşınarak Orta Asya bozkırlarının soğuğuna yakalanan Kürdlerin çoğu "ölüp kurtulmayı" arzuluyorlardı zaten. Sürülenlerin yarısından fazlası yoldayken hastalanmıştı. Hiçbir tıbbi hizmet yoktu, günde onlarca insan ölüyordu.

Talas'lı Kürdler.

Bu bölgede 5 bine yakın Kürd yaşıyor.

Bir de ayrılık var. "Ayrılık ölümden beterd" derler ya. Ayrılıktan da beter bir şey var mi? Bunu Kırgızistan'ın Talas yöresindeki yaşlı bir sürgünzede s o r d u m .

"Bilinmezlik!" dedi. Tek kelimeyle böyle yanıt verdi. "Bir de ayrıldıklarınızın mezarlarını bir daha ziyaret etme umudunu ebediyen yitirmiş olasin" diye ekledi. Sonra da yüzünün derin kırışları arasında kaybolan gözyaşını silmek için elinin arkasıyla yüzünü sıvazladı. Bildik bir manzara. Bütün anılar da böyle biter sürgün evlerinde.

Kırgızistan Kürdleri arasında 70 yıl içerisinde beş-altı defa sürgün yaşayan ailelerle sık sık karşılaşsınız. Yüzüne yaklaşan, bilinmezliği her şeyden ağır bulan hem sohbetimin ailesi, 20. yy.ın başlarında Azerbaycan'dan Kuzey Kürdistan'a kaçmış, birkaç yıl sonra yeniden Serhed bölgesinden Azerbaycan'a sığınmış, 1918'de Serhed'e dönmüş, 1926'da "Roma Reş"ten kaçarak Ermenistan'a geçmiş, 1937'de Kırgızistan'a sürülmüş, 40'lı yılların sonunda Ermenistan'a geri dönmüş, 1989'da oradan Azerbaycan'a kaçmış, 1990 ortalarında yeniden Orta Asya'ya dönme zorunda kalmış. Ben kendisine "bu bir nesil kaybı, bir beyaz jenositir" dedim. Yaşlı adam anlamadı galiba. "Zulme, gürê min, zulme!" ("zulümdür, oğlum!") dedi. Ben dıştan, buz gibi bir tanımlama yapmıştım. O ise yaşadığının ismini koymuştu: ZULÜM!

ZULÜM

Seyh Ramazan Seyidov

"Atlarımın mezarı Kürdistan'da, babam ve annemin ki Azerbaycan'da, iki kardeşim Ermenistan'da gömülmüş, tek kız kardeşimiz sürgün vakti trende öldü, cenazesini askerler aldı götürdü, hangi memleket olduğunu bile bilmiyoruz, oğlum Rusya'da öldü, orada da toprağa verdiler, biz kendimiz de burada Kırgızistan'da. Bu yaşıma kadar kimsenin mezarını ziyaret edemedim. Bu, zulüm değil de nedir?"

Kürdler, 1937'de Nahçıvan ve Ermenistan'dan Kazakistan ve Kırgızistan'a, 1944'de Gürcistan'dan Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a sürüldüler. Bir de Kafkasya içerisinde yaşanan sürgünler var.

Sürülenler yalnızca Kürdler değildi. Her dört taraftan ideolojik düşmanlarla kuşatılmış genç Sovyetler Birliği, Japonya'dan Avrupa'ya, oradan Ortadoğu'ya dek uzanan sınırlarında güvenlik yaratmak gerekçesiyle sınır boylarında yaşayan, sınırın diğer yakalarında "etnik akrabaları" bulunan halkları "güvenilmez unsurlar" olarak ülkenin içlerine doğru sürme politikasını hâla 20'ci yılda benimsemişti. 20. yılların toz-dumanı içerisinde büyük bir dünya devleti kurmak için çırpınan Moskova, "küçük insanların" acılarına aldırış edecek durumda değildi. İlk olarak Tver kazakları 20'ci yılda sürüldü. 1933'te göçebe Kazaklar, 1935'te Finler, Polonyalılar ve Almanlar sürüldüler. Ardından Kürdler ve diğer halklar...

1937 SÜRGÜNÜ

Sıra Kürdlere 1937'de geldi. 1937 yılı Sovyetler Birliği tarihine aşırı despotluğun, sayısı milyonlarca hesaplanan iç katliamların başlangıcı olarak geçmiştir. SSCB çapında

yüz binlerce aydın, ileri görüşlü insan "halk düşmanı" ismiyle damgalanarak hapse atılmış, Sibiryaya sürgün edilmiş ve kurşuna dizilmiştir. 1937 kasırgasında birçok diğer uluslar gibi Kürdlerin payına toplu biçimde sürgün edilme düşmüştür.

1937 yılının sonbaharında Ermenistan'ın Türkiye'yle sınır boylarında ve Nahçıvan'daki onlarca Kürd yerleşim birimi askeri birliklerce kuşatıldı. Önce tüm erkekler tutuklandı. Kadınlara ve yaşlılara uzun yolculuğa hazırlık yapmak için çok kısa bir zaman verildi. Yol için sadece en acil ihtiyaç eşyalarını alma izni tanındı. Önce cemsellerle kadın, yaşlı ve çocukları, sonra ise gözaltında tutulan erkekleri tren istasyonlarına getirdiler. Birkaç saat sonra yük trenleriyle Orta Asya ve Kazakistan'ın bozkırlarına doğru bir ölüm yolculuğu başladı.

Kürdlerin sürülmesi planı Moskova'nın 7 Temmuz 1937 tarihli bir kararıyla hayata geçti. Bu kararda Ermenistan ve Azerbaycan'ın sınır boylarında yaşayan 1325 Kürd'ün Kazakistan ve Özbekistan'a sürülmesi öngörülmüştü.

Sürgün Kasım ayında gerçekleşti. Kürdler genellikle Kazakistan ve Kırgızistan'a sürüldüler. Kazakistan arşivlerinde korunan 9 Kasım 1938 tarihli bir belgeye göre 1937 yılının son baharında Kafkasya'dan bu ülkeye 1121 Kürd ve Ermeni ailesi göçertilmişti.

Ancak elde olan bölük pörçük belgelerden 1937 yılında kaç Kürdün sürüldüğünü net bir biçimde öğrenmek mümkün değildir. Sürgün Kürdleri bu rakamı binlerle, on binlerle ifade ediyorlar.

Yoldaki işkencenin dışında, sürgünün ilk yıllarında sürgün bölgelerindeki sert doğa koşullarına uyum sağlamakta zorlanan, aç susuz, üstelik üzerlerinde "siyasi sürgün" yafatası olan Kürdlerin neler çektiğini dinlemek ve anlatmak hiçte kolay değildir...

Kafkasya'dan Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan'a ikinci Kürd sürgünü 1944'de gerçekleşir. Yine Kasım ayında, sonbaharda. Yolda ve ıssız bozkırlarda yüzleştikleri, soğuk, açlık ve ölüm oluyor.

1944 sürgünün senaryosu 1937'dekininki aynısı ama koşullar bu sefer daha ağırdır. Gene gecenin geç saatlerinde askerler aniden Kürd köylerini kuşatır. Toparlanmaları için üç saat zaman tanınır. Her aileye yalnız 1000 kg. ağırlığında eşya götürmek izni verilir. Bu sefer çok fazla erkeği tutuklamak icap etmiyor. Zaten erkeklerin yarısından fazlası savaş cephelerinde Alman faşizmine karşı çarpışmaktadır. Erkekler faşizme karşı ölüm-dirim mücadelesi verirken, aileleri Orta Asya bozkırlarına soğuk, açlık ve ölümün kucağına atılıyor...

Ardı var

Serokê Herêma Kurdistanê pêşwaziya Balyozê Yekîtiya Ewropayê li Iraqê kir

Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, pêşwaziya Ville Varjola Balyozê Yekîtiya Ewropayê li Iraqê kir.

Di dîdarekê da birêz Varjola, Andres Weyberg Serokê nû yê şandiyê rawêjkarî yê Yekîtiya Ewru-

payê li Iraqê bi Serok Nêçîrvan Barzanî nasand û behsa bername, kar û çalakiyên tîma Yekîtiya Ewropayê li Iraq û Herêma Kurdistanê kir û got ku ew dixwazin û amadene çalakiyên xwe li Iraq û Herêma Kurdistanê berfirehtir bikin. Şandeya mêvan helwest û xebatên birêz Nêçîrvan Barzanî û vîzyonê destpêşxeriyên wî yên ji bo çareserkirina pîrsgirêkên Iraqê bi rêya diyalog û lihevtegihiştinê bilind nixandî.

Serok Nêçîrvan Barzanî, ji aliyê xwe ve, pîrozbahîya destbikarbûnê li Serokê nû yê şandiyê rawêjkarî yê Yekîtiya Ewropayê li Iraqê kir û hêviya serkeftinê jê re xwest û spasiya rol û alîkarî û çalakiyên Yekîtiya Ewropayê û sazîyên wê li Iraq û Herêma Kurdistanê kir, herwesa tekîd li ser girîngiya arîkariyên Yekîtiya Ewropayê bo Iraq û Herêma Kurdistanê ji bona pêşxistina demokrasîyê, mafê mirov, azadî û azadiya raderbirînê û hemû ew warên ji bo Iraq û Herêma Kurdistanê sûdbexş bin kir.

Serok Nêçîrvan Barzanî ji şandeya mêvan ra bi kurtî behsa rewş û proseya siyaî li Iraqê kir û tekîd li wê yekê kir ku bêyî diyalog, lihevtegihiştin û heshtkirin bi berpirsiyariya niştimanî arîşeyên Iraqê çareser nabin, ji ber vê divê di vê qonaxê da hemû hêz, alî û pêkhatiyên Iraqê seqamgîriya siyasî weke erkê xwe yê sereke û pêşîn bibînin û ji bo vê armancê kar bikin.

Têkiliyên Hewlêr û Bexdayê û pîrsgirêkên di navbera wan da, rewşa navxwe ya Kurdistanê û hîlbijartinên wê û berfirehkirina Nivîsîngeha Yekîtiya Ewropayê li Herêma Kurdistanê çend mijarên din yên civînê bûn. rojevakurd.com

Îmamoglu partiya xwe avadike!

Nivîskarê rojnemeya Sabah a Tirkî Mahmut Ovr dibêje ku, hinek gotin hene û dibêjin dê serokê şeredariya Stanbulê Ekrem Imamoglu partiyek nû avabike. Kulîsên CHPê de dengên cuda derdikevin.

Dema Gürsel Tekin di hevpeyvînek a xwe de gotî: Dêbe ku wezaret ji bo HDPê bê dayîn. Bû sedemê kelş ketin nava Tifaqa Millet û şeş kolyê de. Ovûr dibêje: Egeer niha tiştên tênguhê me tenê pispisek bê jî, behsa formasyonê nû tê kirin. Dibêjin Îmamoglu Xwe amade dîke ku partiyek nû ava bike. Heta navê partiya nû jî amade ye. rojevakurd.com

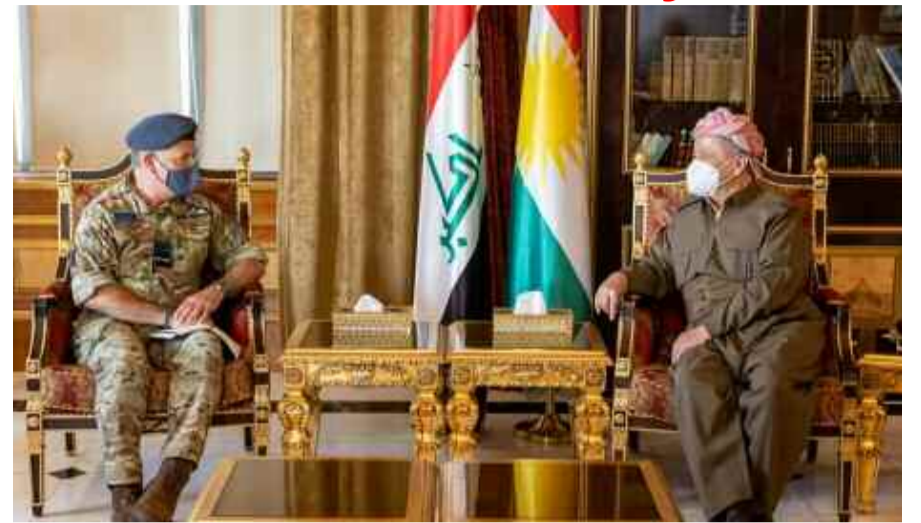
Serok Barzanî: Pêşmerge parêzvaniyê li doza rewa ya gelê Kurdistanê û doz û nîrxên miroviyan dîke

Serok Mesûd Barzanî li Selaheddîn pêşwazî li Şêwirmendê Bilind ê Serbazî yê Brîtanya yê Rohilata Navîn û Bakûrê Afrîqa Mareşal Sammy Sampson û şandekê li gel wî kir.

Di hevdîtinê de Şêwirmendê Bilind ê Serbazî yê Brîtanya yê Rohilata Navîn û Bakûrê Afrîqa pêgirîbûna welatê xwe bi dostayeti û hevpeymanîya li gel Herêma Kurdistanê û palpiştî û hemahengîya li gel hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê dûpat kir.

Herwiha spasiya rola Serok Barzanî ya di hewldana ji bo yekxistina yekîneyên Pêşmerge di bin siwana Wezareta Pêşmerge ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê de kir. Tekezî li wê yekê jî kir ku maf û îstîfhaqata Herêma Kurdistanê û Pêşmerge pêwîst e li çarçoveya menzûmeya berevaniya Iraqê de parastî be.

Her di vê hevdîtinê de Serok Barzanî pîrozbahîya destbikarbûna Hikûmeta nû ya Brîtanya kir û spasi welatê Brîtanya û hevpeymanan kir ku

li serê dijî DAIŞê de alîkarê hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê bûne.

Di beşeke din a hevdîtinê de Serok Barzanî ji bilî balkişandina ser rola Pêşmerge di xebata gelê Kurdistanê de tekezî li wê yekê kir ku Pêşmerge bi bîr û bawerîya xwe parêzvanê doza rewa ya gelê Kurdistanê û doz û nîrxên miroviyan dîke.

Derbarê reform û çaksaziyên hêzên Pêşmerge de Serok Barzanî ragihand ku palpiştîya tevahî çaksaziyên Wezareta Pêşmerge dîke û bi pêwîst jî zanî ku hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê yek bi yekîneya xwe hebe û di bin yek serkirdayetiye de be ku Wezareta Pêşmerge ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê ye. KDP.info

Li Iraqê hikûmet heye lê dewlet tune ye

Sekreterê Polîturoya Partiya Demokrat a Kurdistanê, Fazil Mîranî li ser rewşa siyasî ya Iraqê ragihand, pêwîstiya Iraqê bi dewletekê heye ku bi îradeya xwe damezrînin û ji takrewiya partî û mezhebî û fikra şovenîzmê dûr be.

Fazil Mîranî ji Kurdistan24ê re ragihand, zehmet e pêşbînî were kirin ku dê çî rûbide û got: "Li Iraqê hikûmet heye, lê belê dewlet tune ye,

divê dewletekê bi îradeya xelkê Iraqê were damezrandin û ji takrewiya partî û mezhebî û birêvebirina bi fikra şovenîzmê dûr be, wê demê Iraqê de seqamgîriyê di xwe de bibîne."

Li ser biryara Dadgeha Federal a derbarê redkirina hilweşandina Parlamentoya Iraqê de, Fazil Mîranî diyar kir: "Li gor nêrîna min, di bigehê de desthilata Dadgeha Federal tune ku kêşeya parlamentoyê

çareser bike, divê li gor destûrê parlamento bi xwe kêşeyên xwe çareser bike."

Mîranî derbarê mijara pêkanîna hikûmetê ji aliyê Çarçoveya Hevahengiyê ve, got: "Ev pêngav bêyî rêkeftina bi Tevgera Sedir, karekî zehmet e, tenê valakirina qadê bi awayekî temam ji aliyê Tevgera Sedir ve di berjewendiya Çarçoveya Hevahengiyê de ye."

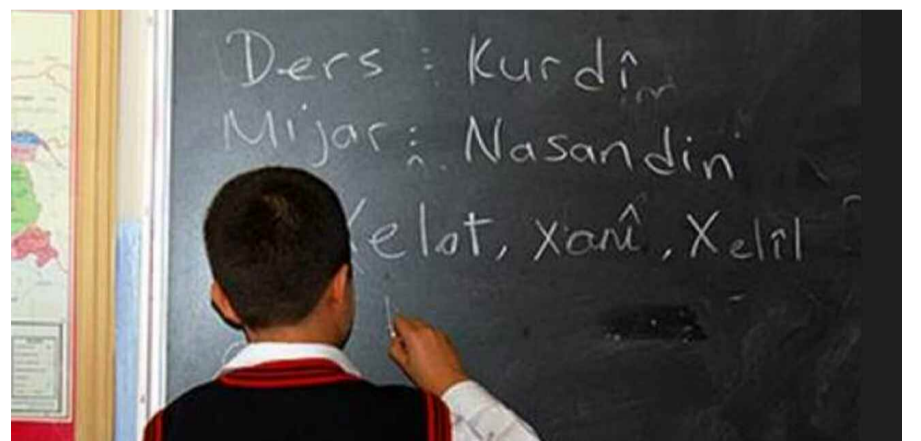
Fazil Mîranî şewaza qebûkirina destjarkirandina parlamentê Tevgera Sedir weke neyasayî bi nav kir, ku kesek bi navê hemûyan îmze li ser îstîfaya hemû parlamentêrên pêşkêş bike. Sekreterê Polîturoya PDKê Fazil Mîranî li ser pêwendîya PDK û Çarçoveya Hevahengiyê ragihand: "Nakokîya me ligel ti aliyekî tune ye, lê belê em rastiyê dixwînin, em ku me ligel Sedir hevpeymanî pêk anî, nayê wateya wê yekê ku em li dijî ewên din in, lê belê aliyekî wan dixwest rewşê bixin stûyê Şîeyan. rojevakurd.com

Ji serê pandemiye ve daxwaza fêrbûna zimanê Kurdî zêde dibe

Komeleya Lêkolînên Çand û Ziman a Mezopotamyayê (MED-DER) rapirsînek li ser fêrgehên ziman bi Navenda Lêkolînên Sosyopolîtîk ên Qadê re amade kiriye belav kir û li gorî rapirsîne, di nava Kurdên seranserê cihanê de ji serê pandemiye ve daxwaza fêrbûna zimanê zikmakî zêde dibe.

Rapirsîna Komeleya Lêkolînên Çand û Ziman a Mezopotamyayê (MED-DER) li gel beşdarên fêrgehên zimanê Kurdî yên MED-DERê hatiye kirin û li gorî rapirsîyê ji serê pandemiye ve daxwaza fêrbûna zimanê Kurdî zêde dibe ku sala 2020an de bi awayekî online 292 kesên serî li fêrgehê dane, di sala 2021ê de 397, di 2022yan de 803 kesên serî li fêrgehê dane ku rêveberên MedDerê dibêjin tevî hemû êrîş û zextan Kurd dest ji zimanê xwe bernadin.

Li gor Hevserokê MED-DERê Rihat Ronî daye zanîn: "99 sal in

mafê perwerdehiyê yê Kurdan nehatiye nasîn. Saziyên ziman hatine girtin û axaftina bi Kurdî bûye sedema zindanîbûnê. Divê mafê ziman were nasîn."

Hat ragihandin ku îsal bi awayekî rûbirû û online ji Bakûrê Kurdistanê û tevahiya Tirkiyeyê, ji 43 bajarên û ji welatên Ewropayê û Amerîkayê, ji Başûrê Kurdistanê û Rohilata Kurdistanê, ji seranserê cihanê Kurd

serî li fêrbûna zimanê Kurdî dane yek bi kêfxweşî tê pêşwazîkirin.

Herwiha Koordînatore Navenda Lêkolînên Sosyopolîtîk Sabrî Kiliç destnîşan kiriye: "Wek Navenda Lêkolînên Sosyopolîtîk ên Qadê, her sal em lêkolînan ser zimanê Kurdî dikin û rapirsî didin nîşan ku Kurd di her şert û mercan de daxwaza zimanê xwe dikin û dixwazin fêrî zimanê xwe bibin." PeyamaKurd

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyə? Ev **ave**.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

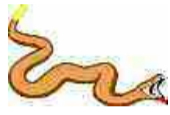
diran

Ev çiyə? Ev **dirane**.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyə? Ev **agire**.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyə? Ev **mare**.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyə? Ev **bizine**.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyə? Ev **balone**.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyə? Ev **bacane**.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyə? Ev **otomobile**.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyə? Ev **taCe**.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çiyə? Ev **canie**.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcik

Ev çiyə# Ev **Cûcike**.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyə# Ev **finCane**.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyə? Ev **çave**.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

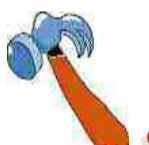
çêlek

Ev çiyə? Ev **çêleke**.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynik

Ev çiyə? Ev **çaynik**.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyə? Ev **çakûçe**.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

defter

Ev çiyə? Ev **dəftere**.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyə? Ev **dare**.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

dest

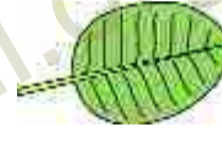
Ev çiyə? Ev **deste**.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyə? Ev **dile**.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

belg

Ev çiyə? Ev **belge**.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çiyə? Ev **eloke**.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çiyə? Ev **kere**.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyə? Ev **zebeşe**.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

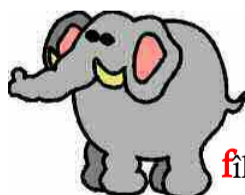
Ev çiyə? Ev **êlege**.
Bu nədir? Bu jiletidir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyə? Ev **hêke**.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

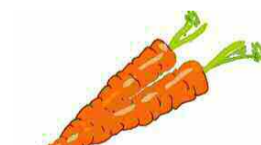
fîl

Ev çiyə? Ev **fîle**.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyə? Ev **fîroke**.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолет.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyə? Ev **gizêre**.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyə? Ev **gêziye**.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyə? Ev **pêye**.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

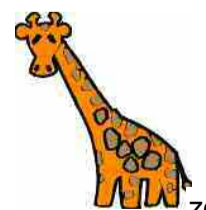
kêr

Ev çiyə? Ev **kêre**.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyə? Ev **fînde**.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyə? Ev **zerafeye**.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyə? Ev **goreye**.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

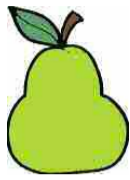

guh

Ev çiyə? Ev **guhe**.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

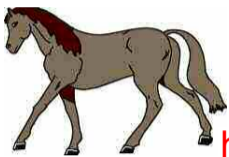
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

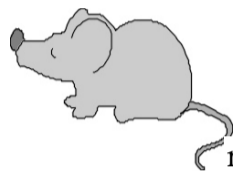
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

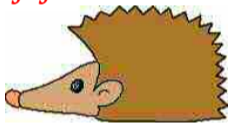

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

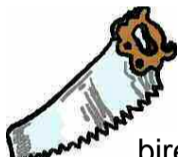
Ev çîye? Evjûjiye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

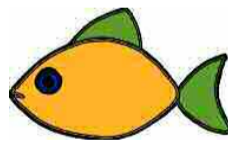
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

ode

Ev çîye? Ev odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbındır.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

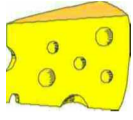

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyê? Ev penîre.
Bu nêdir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

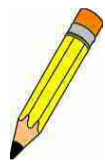
pîvaz

Ev çiyê? Ev pîvaze.
Bu nêdir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyê? Ev perçemeke.
Bu nêdir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyê? Ev pênûse.
Bu nêdir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çiyê? Ev beqe.
Bu nêdir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyê? Ev qaze.
Bu nêdir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyê? Ev meqese.
Bu nêdir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyê? Ev portqale.
Bu nêdir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

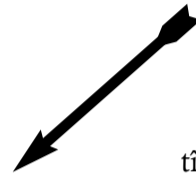
şêr

Ev çiyê? Ev şêre.
Bu nêdir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyê? Ev kêwrîşke.
Bu nêdir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyê? Ev tîre.
Bu nêdir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyê? Ev roviye.
Bu nêdir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyê? Ev sêve.
Bu nêdir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyê? Ev stêrke.
Bu nêdir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyê? Ev şûre.
Bu nêdir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyê? Ev şeye.
Bu nêdir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tîr

Ev çiyê? Ev tiriye.
Bu nêdir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyê? Ev tûtiye.
Bu nêdir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyê? Ev seye.
Bu nêdir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyê? Ev sêvike.
Bu nêdir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyê? Ev şîre.
Bu nêdir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

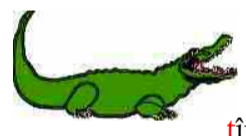
şûşe

Ev çiyê? Ev şûşeye.
Bu nêdir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyê? Ev pirtûke.
Bu nêdir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyê? Ev tîmsahe.
Bu nêdir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyê? Ev utiye.
Bu nêdir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyê? Ev guhe.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyê? Ev bilûre.
Bu nêdir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyê? Ev brûske.
Bu nêdir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyê? Ev çave.
Bu nêdir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

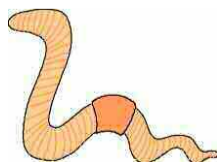
keVok

Ev çiyê? Ev keVoke.
Bu nêdir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyê? Ev gule.
Bu nêdir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyê? Ev kurme.
Bu nêdir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyê? Ev çûke.
Bu nêdir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyê? Ev dupişke.
Bu nêdir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyê? Ev bivire.
Bu nêdir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçavik

Ev çiyê? Ev berçavike.
Bu nêdir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

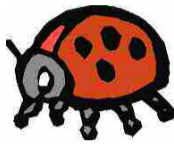
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzêndir.
Что это? Это крест.
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it? It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

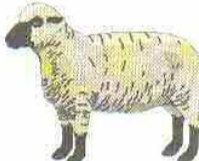
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kéklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

Li Wanê di kontrola rê de pirsar 'Tu Tirk î yan na' tê kirin

Qereqola jendirmeyan a li Taxa Erçêkê ya Wanê di kontrola rê de ji rêwiyan dipirse gelo tu Tirk î yan na.

Di navbera Wan û Îranê de di demên dawîn de ji ber derbasbûna penaberan a û tûrîstên ji Îranê eleqeyêke mezin didin Wanê, kontrolên rêyan jî zêde bû. Di ketin û derketinên Wanê de kontrolên rê zêdetir bû. Kesên dixwazin biçin navçeyên Qelqelî û Serayê yên Wanê ku li ser rêya Îranê ye jî, divê ji sê bendên kontrolê yên rê derbas bibin.

Di bendên kontrolê de ji rêwiyan tê pirsîn, gelo tu Tirk î yan na. Heftêya borî ji ber ku kesekî bersiva 'Em ne Tirk in, em Kurd in' da leşkeran ew ceza kir û demeke dirêj ew li benda kontrola rê da sekinandin. Ligel Odeya Bazirganiyê ya Wanê derbarê ev kontrolên rêyan ên ku mirovan aciz dike serlêdan kir lê tu gav nehatine avêtin.

anfukurdi.com

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Hazırladı İsmayıl TAHİR

Курдские лидеры поздравили Лиз Трасс с избранием на пост премьер-министра Великобритании

Президент Курдистана Нечирван Барзани поздравил Лиз Трасс с избранием на пост лидера Консервативной партии и назначением на пост следующего премьер-министра Соединенного Королевства.

"Я желаю ей успеха в ее задаче и с нетерпением жду совместной

работы для дальнейшего укрепления наших крепких связей и общих ценностей", сказано в заявлении курдского президента.

С поздравлением выступил и премьер-министр Курдистана Масрур Барзани.

"Я уверен, что взаимодействие между Курдистаном и Соединен-

ным Королевством будет продолжать процветать под вашим руководством", — написал премьер-министр Барзани в Twitter.

В понедельник Трасс была избрана лидером Консервативной партии, победив своего соперника Риши Сунака. Затем во вторник королева Елизавета II попросила ее сформировать новый кабинет.

Курдистан и Великобритания поддерживают крепкие дружеские связи в различных областях. Страна в составе возглавляемой США Международной Коалиции по борьбе с "Исламским государством" (ИГ) в течение последних нескольких лет оказывает курдским силам пешмерга консультативную и военную помощь.

В середине апреля премьер-министр Курдистана посетил Лондон с официальным визитом, и провел отдельные встречи с высокопоставленными чиновниками, в том числе с Лиз Трасс, для обсуждения двусторонних отношений Эрбиля и Лондона. kurdistan.ru

"Координационная структура" настаивает на кандидатуре Мухаммеда аль-Судани на пост премьер-министра Ирака

Проиранская шиитская "Координационная структура" еще раз подтвердила свою решимость выдвинуть Мухаммеда Шиа аль-Судани на пост премьер-министра Ирака, несмотря на

противодействие своих соперников.

Назначение аль-Судани обсуждалось лидерами "Координационной структуры" во время встречи в пятницу, 2 сентября.

На встрече, организованной главой коалиции "Правовое государство" Нури аль-Малики, шиитские лидеры обсудили последние политические события в Багдаде, в том числе недавние ожесточенные столкновения со сторонниками "Движения садристов", и процесс формирования нового правительства.

По сообщениям СМИ, "Координационная структура" планирует возобновить парламентские заседания после религиозных праздников, которые завершатся 17 сентября.

Шиитские группировки, разделенные между "Движением садристов" и поддерживаемой Ираном "Координационной структурой", в последние дни ведут смертельную конфронтацию, — к протестующим в "Зеленой зоне" Багдада присоединились ополченцы, которые прибегли к оружию и насилию. По меньшей мере 47 человек были убиты и сотни получили ранения во время столкновений, которые закончились после того, как шиитский лидер Муктада ас-Садр приказал своим последователям прекратить протесты и покинуть "Зеленую зону". После этого протесты и столкновения перешли в словесную войну. Спорящие стороны отказываются от переговоров и компромиссов, что может вновь привести к насилию. kurdistan.ru

Иран отвергает обвинения МАГАТЭ

Министр иностранных дел Ирана Хосейн Амир Абдоллахиан подтвердил, что его страна "не переступит красную черту в ядерном поро-

ге" своей программы. Об этом сообщает новостной портал Middle East Monitor 8 сентября.

Слова министра последовали за обвинениями Международного агентства по атомной энергии (МАГАТЭ) в том, что "иранские запасы обогащенного урана в 19 раз превышают допустимый предел". Агентство заявило, что не может подтвердить, что ядерная программа Ирана носит исключительно мирный характер.

"Инспекторы агентства несколько раз посещали Иран в рамках его сотрудничества и неоднократно подтверждали мирный характер ядерной деятельности Ирана", — заявили в МИД Исламской Республики, отвергнув обвинения в том, что Иран занимается незаконным обогащением. Иран подчеркнул своё требование закрыть "политизированное досье" МАГАТЭ в отношении обнаружения следов ядерных материалов на объектах, которые Тегеран не задекларировал.

Федеральный суд Ирака отклонил иск о роспуске парламента страны

Федеральный суд Ирака в среду отклонил иск о роспуске Совета представителей (парламента), поданный движением шиитского имама Муктады ас-Садра. Тест решения судебного органа приводит информационный портал Shafaq News.

"Юрисдикция Федерального суда ограничена 93-й статьей конституции и 4-й статьей закона о Федеральном суде и не включает роспуск парламента", — постановил суд.

"Члены Совета представителей после избрания представляют не себя и не свои политические блоки, а народ, поэтому им необходимо продолжать работать <...> в интересах народа", — говорится в решении. При этом в Федеральном суде подчеркнули, что "ни одному органу власти не разрешено превышать сроки, установленные конституцией", поскольку это является нарушением основного закона и подрывом политического процесса, "создает угрозу безопасности страны и ее граждан".

"Санкции, накладываемые на Совет представителей за невыполнение конституционных обязанностей, представляют собой роспуск парламента, когда для этого есть

основания", — говорится в решении суда.

Изначально рассмотрение иска было запланировано на 30 августа, но судебный орган неоднократно откладывал его. Ранее в среду телеканал Sky News Arabia передавал со ссылкой на источники, что сегодняшнее решение суда будет окончательным.

Сторонники ас-Садра, имевшие крупнейший блок в парламенте, в июне сложили с себя депутатские полномочия. Они выдвинули обви-

нения против действующих властей в нарушении конституции из-

за превышения сроков формирования правительства после проведения выборов 10 октября прошлого года и пытались добиться постановления о роспуске парламента и назначении даты нового голосования. Аналогичные иски подали и другие независимые политические силы. 14 августа Высший судебный совет заявил, что не имеет полномочий на роспуск законодательного органа. kurdistan.ru

СДС захватили четырех членов ИГ в Дейр-эз-Зоре

Возглавляемые курдами "Сирийские Демократические Силы" (СДС) захватили в плен четырех членов "Исламского госу-

дарства" (ИГ) в провинции Дейр-эз-Зор, где продолжаются операции против террористов.

"Сирийская правозащитная

организация" (SOHR) сообщила, что при поддержке возглавляемой США Коалиции группировка СДС провела операцию в деревне Аль-Хавидж на западе Дейр-эз-Зора.

За последние несколько дней СДС провели серию операций против ИГ в Дейр-эз-Зоре и прилегающих районах.

Днем ранее при поддержке вертолетов Международной коалиции СДС начали операцию по обеспечению безопасности в деревне Аль-Такихи провинции Дейр-эз-Зор, преследуя командира ИГ, который находился в доме одного из его родственников.

Сообщается, что в результате операции командир ИГ был убит с помощью беспилотника.

ДИПЛОМАТ

№ 33 (497) 01-07 Сентября 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Масуд Барзани о необходимости объединения сил пешмерга под единым командованием

Силы пешмерга Иракского Курдистана должны быть объединены под единоличным командованием министерства по делам пешмерга, заявил курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) во время встречи с маршалом авиации Великобритании Мартином Сэмпсоном и сопровож-

дающей его делегацией. На встрече, прошедшей 7 сентября в Эрбиле, стороны также обсудили военное сотрудничество между Эрбилем и Лондоном.

"Президент Барзани заявил, что он полностью поддерживает реформы в министерстве пешмерга, и подчеркнул необходимость того, чтобы силы пешмерга имели единую

учетную единицу и единое командование — министерство по делам пешмерга", — говорится в пресс-релизе штаба Барзани.

Маршал Сэмпсон поблагодарил президента Барзани за его поддержку реформ и отметил, что права и полномочия сил пешмерга должны быть закреплены в структуре обороны Ирака.

Он также подтвердил поддержку Великобританией сил пешмерга и Курдистана в целом.

Позже, входе встречи с премьер-министром Курдистана Масруром Барзани высокопоставленные военные делегаты Великобритании обсудили сохраняющиеся угрозы, исходящие от "Исламского государства" (ИГ), а также связи между Курдистаном и Великобританией. kurdistan.ru

Греция предупредила ЕС и НАТО об угрозе военного конфликта с Турцией

Министр иностранных дел Греции Никос Дендиас в письмах главе европейской дипломатии Жозепу Боррелю и генсеку НАТО Йенсу Столтенбергу сообщил об угрозе серьезного конфликта с Турцией, копии писем имеются в распоряжении РИА Новости.

В письмах, направленных 5 сентября, Дендиас обращает внимание "на последнюю серию подстрекательских заявлений", сделанных президентом Турции Реджепом Тайпом Эрдоганом. Глава МИД цитирует заявления, согласно которым Греция оккупировала острова в Эгейском море и турецкий лидер угрожает, что Греция заплатит высокую цену.

"Эти публичные заявления президента Турции говорят сами за себя; они неспровоцированы, неприемлемы и оскорбляют Грецию и греческий народ. Их откровенно угрожающий характер и тон более чем очевидны, что развеивает любые сомнения в их цели, а также любые утверждения о том, что они предназначены исключительно для внутренних целей в связи с предстоящими выборами в стране", — пишет

Дендиас.

По его словам, за "крайне агрессивной риторикой" самого президента Турции последовали другие высокопоставленные

призрачными.

"Турецкое руководство, по-видимому, предпочло представить будущую агрессию как уже подготовленную и, что более

турецкие официальные лица.

"Эта риторика сочетается с резким ростом случаев нарушения суверенитета моей страны в Эгейском море и юго-восточном Средиземноморье", — сообщил Дендиас.

Он считает, что подобные заявления еще больше поляризуют ситуацию и вселяют в турецкий народ ненависть, вражду и презрение к греческим соседям, тем самым делая перспективы сближения еще более

важно, как оправданную акцию со стороны Турции", — заявил глава МИД Греции. По его мнению, поведение Турции в отношении Греции должно быть осуждено всем международным сообществом. Аналогичное письмо было направлено постпредом Греции при ООН генсеку ООН Антониу Гутерришу с просьбой распространить письмо в качестве официального документа генеральной ассамблеи ООН. kurdistan.ru

Центральное командование США обязалось помочь силам пешмерга в борьбе с терроризмом

Центральное командование США подтвердило свою приверженность оказанию помощи силам пешмерга Иракского Курдистана в борьбе с "Исламским государством" (ИГ). 8 сентября премьер-министр Курдистана Масрур Бар-

зани принял делегацию США во главе с генерал-лейтенантом Майклом Куриллой, командующим Центральным командованием США.

Как сообщает официальный пресс-релиз канцелярии премьер-министра, в ходе встречи, на которой также присутствовал генерал-майор Мэтью Макфарлейн, стороны обсудили последние события в Ираке и регионе в целом, а также развитие двусторонних связей между Курдистаном и США.

Курдский лидер также выразил благодарность за поддержку США силам пешмарга и проинформировал участников встречи о программе реформ своего кабинета.

"Генерал-лейтенант Курилла высоко оценил жертвы сил пешмерга в войне против так называемого "Исламского государства" (ИГ) и подтвердил приверженность своей страны оказанию помощи силам пешмерга", — сказано в пресс-релизе. Премьер-министр Барзани и генерал Курилла также обменялись мнениями по проблемам в отношениях между Эрбилем и Багдадом, подчеркнув важность их решения в рамках Конституции Ирака. kurdistan.ru

Иран требует прекратить расследования МАГАТЭ — израильское СМИ

Британский политик, курд Надхим Захави был назначен канцлером Соединенного Королевства в герцогстве Ланкастер, министром по межправительственным отношениям и министром по вопросам равноправия в рамках перестановок в британском правительстве.

Лиз Трасс, 5 сентября избранная лидером "Консервативной партии" и ставшая новым премьер-министром Великобритании, приступила к формированию своего кабинета.

Захави родился в Курдистане, и его семья переехала в Великобританию в 1976 году, когда ему было девять лет. Он изучал химическую инженерию в Университетском колледже Лондона.

Курдский политик ранее занимал должность государственного секретаря Великобритании по вопросам образования. Он также был назначен канцлером казначейства бывшим премьер-министром Борисом Джонсоном 5 июля этого года. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soçaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500